6. SINIFA DEVAM EDEN VE DERSE KATILIM GÖSTERMEYEN ÖĞRENCİLERİN ERKEN ÇOCUKLUK DENEYİMLERİNİN ANNELERİN GÖZÜNDEN ARAŞTIRILMASI

Candan Kavalcı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Psikoloji Anabilim Dalı
Klinik Psikoloji Programı
Danışman: Doç. Dr. Özden Bademci

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Eylül, 2019

6. SINIFA DEVAM EDEN VE DERSE KATILIM GÖSTERMEYEN ÖĞRENCİLERİN ERKEN ÇOCUKLUK DENEYİMLERİNİN ANNELERİN GÖZÜNDEN ARAŞTIRILMASI

Candan Kavalcı
091106105
Orcid**:** 0000-0001-9300-3662

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Psikoloji Anabilim Dalı
Klinik Psikoloji Programı
Danışman: Doç. Dr. Özden Bademci

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Eylül, 2019

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Candan KAVALCI' nın

"6. Sınıfa devam eden ve derse katılım göstermeyen öğrencilerin erken çocukluk deneyiminin annelerin gözünden araştırılması" başlıklı tezi …./…/20…. tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği"nin ilgili maddeleri uyarınca, Psikoloji Anabilim, Yüksek Lisans Yeterlik tezi olarak oy birliğiyle / oy çokluğuyla başarılı/başarısız olarak kabul edilmiştir.

	Unvanı. Adı ve Soyadı	İmza
Tez Danışmanı	: Doç. Dr. ÖZDEN BADEMCİ	.....
Üye	: Doç. Dr. FİGEN KARADAYI	.....
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi GİZEM CESUR SOYSAL	.....

.....

maltepe üniversitesi	**ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI**	Doküman No	**FR-178**
		İlk Yayın Tarihi	**01.03.2018**
		Revizyon Tarihi	
		Revizyon No	**00**
		Sayfa	**iii/81**

Enstitü Müdürü

Revizyon Takip Tablosu

REVİZYON NO	TARİH	AÇIKLAMA
00	01.03.2018	İlk yayın.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

02/08/2019

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarından bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; çalışmanın Maltepe Üniversitesinde kullanılan "bilimsel intihal tespit programı" ile tarandığını ve öngörülen standartları karşıladığını beyan ederim.
Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Candan Kavalcı

Hazırlayan	Kalite Koordinatörü	Kurumsal Yetkili
İlgili Birim	Dr. Öğr. Üyesi Şafak GÜNDÜZ	Prof. Dr. Belma AKŞİT

TEŞEKKÜR

Bu araştırmanın gerçekleştirilmesi aşamasında yönlendiriciliği ile bana destek olan tez danışmanım Sn. Doç. Dr. Özden Bademci' ye teşekkür ederim.

Tez çalışmam sürecinde öncelikle onunla ilgilenemediğimde sabır gösteren kızım Mira Sultan Gürvardar' a, her zorlandığımda beni yüreklendiren Canan Kavalcı ve Anıl Urganioğlu' na, benim eğitimim için çaba harcayan, emekleri yadsınamayacak kadar büyük olan rahmetli annem ve babam Sultan Kavalcı ve Cevdet Kavalcı' ya ama özellikle yüksek lisans yapmamın çok önemli olduğunu her zaman vurgulayan, yüksek lisansa seçildiğim gün benimle birlikte olan ve benim kadar sevinen rahmetli babam Cevdet Kavalcı' ya çok teşekkür ederim.

Candan Kavalcı

Eylül, 2019

ÖZ

6. SINIFA DEVAM EDEN VE DERSE KATILIM GÖSTERMEYEN ÖĞRENCİLERİN ERKEN ÇOCUKLUK DENEYİMLERİNİN ANNELERİN GÖZÜNDEN ARAŞTIRILMASI

Candan Kavalcı
Yüksek Lisans Tezi
Psikoloji Anabilim Dalı
Klinik Psikoloji
Danışman: Doç. Dr. Özden Bademci
Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019

Bireyin yaşamının ilk yılları aynı zamanda bireyin ilk öğrenmelerini gerçekleştirdiği zamanları olması nedeniyle kişinin tüm gelişimsel süreçlerinde farklı kuramlar tarafından farklı şekillerde ele alınmıştır. Bu öğrenmeleri ilk sağlayan da yine bebeğin ilk bakım vereni yani annesidir. Bu araştırmada da ergenlerin okul deneyimlerinde erken çocukluk dönemi yaşantılarının etkileri annelerin bakış açısıyla araştırılmıştır.

Araştırmada öncelikli olarak çalışma grubunun oluşturulabilmesi için özel bir ortaokulun 6. sınıfında bulunan 86 çocuğun öğretmenlerinden araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan "Öğretmen Bilgi Formu" ile derse ilişkin tutumları hakkında bilgi edinilmiştir. Ardından öğrencilerden öğretmenleri tarafından "sessiz", "dersten kolay kopar" ve "dikkati dağılır" ifadeleri ile tanımlanan 6 öğrencinin annesi ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler deşifre edilerek tema analizi yöntemiyle incelenmiştir. Yapılan tema analizi sonucunda ise "hamilelik süreci", "okul öncesi dönem" ve "okul süreci" ana temalarına ulaşılmıştır. Hamilelik süreci ana teması; annenin çocuk dünyaya getirme kararı, annenin hamilelik süreci ve annenin postnatal süreci alt temalarını içermektedir. Okul öncesi dönem ana temasının alt temalarını ise; annenin bebeğine ilişkin görüşleri, ayrılma ve kreş/anaokulu süreci oluşturmaktadır. Son ana tema olan okul sürecinin alt temaları; "ikinci anne: öğretmen", "güncel okul deneyimine ilişkin görüşler" ve "annenin gözünden çocuğu" olarak sıralanmıştır.

Bulgular sonucunda elde edilen bilgiler kapsamında annelere göre çocukların güncel okul deneyimleri ve erken çocukluk dönemi yaşantıları araştırılmış ve erken çocukluk deneyimlerinin okul yaşantısındaki rolü annelerin bakış açısıyla tartışılmıştır. Annelerin anlatılarından elde edilen verilerin birbiriyle anlamlı olarak ilişkili ve paralel çıkması ve literatür verileri ile desteklenmesi nedeniyle annenin bebek dünyaya getirme kararı itibari ile başlayan çocuğun yolculuğunda erken çocukluk deneyimlerinin, çocukların okula karşı tutum, öğrenme ile ilişkisi ve ders dinleme tutumu üzerinde etkileri olabileceği kanısına varılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Erken çocukluk deneyimi, ergenlik, anne, annelik

ABSTRACT

A STUDY ON THE RELATIONSHIP BETWEEN EARLY CHILDHOOD EXPERIENCES AND SCHOOL EXPERIENCES OF ADOLESCENTS

Candan Kavalcı
Master Thesis
Department of Psychology
Clinical Psychology Programme
Thesis Advisor: Doç Dr. Özden Bademci
Maltepe University Graduate School of Social Sciences, 2019

The first years of the individual's life are handled in different ways by different theories in all the developmental processes since these years are also when the individual experiences his/her first learnings. It is the mother who provides the first learning for the baby. In this study, the effects of early childhood experiences on adolescents' school experiences were investigated from the perspective of mothers.

In order to form the study group as a priority, information about the attitudes of the students was obtained from the teachers of 86 children in the 6th grade of a special secondary school through the "Teacher Information Form" which developed by the researcher. Subsequently, semi-structured interviews were conducted with the mother of 6 students who were identified by their teachers as "silent", "easily detach from the lesson" and "distracted".

Semi-structured interviews were deciphered and examined by theme analysis method. As a result of the theme analysis, the main themes are formed as "pregnancy process", "preschool period" and "school process". The main theme of the pregnancy process includes; the mother's decision to give birth to the child, the mother's pregnancy process and the mother's postnatal process as sub-themes. The sub-themes of the pre-school period main theme are; mothers' opinions on having a baby, the separation and nursery /kindergarten process. The school process as the last main theme has; "Second mother: teacher", "views on current school experience" and "child from the mother's perspective" as sub-themes.

As a result of the findings, the current school experiences and early childhood experiences of the children according to the mothers were investigated and the role of early childhood experiences in the school life was discussed from the perspective of the mothers. The outcome of the data that has been collected from mothers shows similarity in terms of their experiences during their pregnancy. In addition to this, the literature data supports the idea that a child's attitude towards school and education, his way of learning is closely linked to his journey that starts the moment his mum decides to give birth and to the child's early childhood experiences.

Keywords: Early childhood experience, adolescence, mother, motherhood

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI iii
ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI iv
TEŞEKKÜR v
ÖZ vi
ABSTRACT viii
İÇİNDEKİLER x
TABLOLAR LİSTESİ xi
ÖZGEÇMİŞ xii
BÖLÜM 1. GİRİŞ 1
1.1 Problem 1
1.2 Amaç 13
1.3 Önem 14
1.4 Varsayımlar 16
1.5 Sınırlıklar 17
BÖLÜM 2. YÖNTEM 18
2.1 Araştırma Modeli 18
2.2 Araştırma Grubu 19
2.3 Veriler ve Toplanması 22
2.4 Verilerin Çözümlenmesi 24
2.5 Araştırmacının Rolü 26
BÖLÜM 3. BULGULAR 27
3.1 Hamilelik Süreci 31
3.1.1 Annenin Çocuk Dünyaya Getirme Kararı 31
3.1.2 Annenin Hamilelik Süreci: Prenatal Deneyimler 33
3.1.3 Annenin Postnatal Süreci 34
3.2 Okul Öncesi Dönem (0-6 Yaş) 34
3.2.1 Annenin Bebeğine İlişkin Görüşleri 35
3.2.2 Ayrılma 36
3.2.3. Kreş/ Anaokulu (3-6 Yaş) Süreci 38
3.3 Okul Süreci (6-12 Yaş) 39
3.3.1 İkinci Anne: Öğretmen 39
3.3.2 Güncel Okul Deneyimine İlişkin Görüşler 41
3.3.3 Annenin Gözünden Çocuğu 42
BÖLÜM 4. TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER 45
4.1. Tartışma 45
4.2. Sonuç 51
4.3. Öneriler 54
EK'LER 55
Ek 1: Öğretmen Formu 55
Ek 2: Onay Formu 56
Ek 3: Aile Bilgi Formu 57
KAYNAKÇA 62

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Öğretmenlerin Öğrencilere İlişkin Sınıf İçinde Gözlemledikleri Belirgin Tutum ve Davranışlarını Gösterir Frekans Tablosu 21
Tablo 2: Öğretmenlerin Öğrencilere İlişkin Ders Dinleme Tutumları Görüşlerini Gösterir Frekans Tablosu 21
Tablo 3: Anneler ile Yapılan Yarı Yapılandırılmış Görüşme Analizi Ana Temalar ve Alt Temalarını Gösterir Tablo 27
Tablo 4: Anneler ile Yapılan Yarı Yapılandırılmış Görüşme Analizi Hamilelik Ana Temasının Alt Temalarına Ait Kavramları Gösterir Tablo 28
Tablo 5: Anneler ile Yapılan Yarı Yapılandırılmış Görüşme Analizi Okul Öncesi Dönem (0-6 Yaş) Ana Temasının Alt Temalarına Ait Kavramları Gösterir Tablo 29
Tablo 6: Anneler ile Yapılan Yarı Yapılandırılmış Görüşme Analizi Okul Süreci Ana Temasının Alt Temalarına Ait Kavramları Gösterir Tablo 30

ÖZGEÇMİŞ

Candan Kavalcı

Psikoloji Anabilim Dalı

Eğitim

Derece	*Yıl*	*Üniversite, Enstitü, Anabilim/Anasanat Dalı*
Y.Ls.	2010	Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Anabilim Dalı
Ls.	2002	Yakındoğu Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Anabilim Dalı (%100 Burslu)
Lise	2002	Bursa Kız Anadolu lisesi

İş/İstihdam

Yıl	*Görev*
2017 -	Psikolog. Özel Marmara Koleji
2016-	Psikolog. Özel Danışmanlık Merkezi

2014 -2017 Psikolog. Maltepe Üniversitesi- Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Birimi

2011-2013 Psikolog. Kadın ve Aile Sağlığı Merkezi (Büyükşehir Belediyesi)

2008-2010 Psikolog. Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi

Mesleki Birlik/Dernek Üyelikleri

Yıl	*Kurum*
2007 -	Üye: Türk Psikologlar Derneği
2018 -	Üye: Çift ve Aile Terapisi Derneği

Alınan Burs ve Ödüller

Yıl	*Burs/Ödül*
2002	Yakındoğu Üniversitesi Eğitim Bursu (%100)
2004	Yakındoğu Üniversitesi yüksek şeref listesi

Yayınlar ve Diğer Bilimsel/Sanatsal Faaliyetler

Terapi Dergisi	Ergen Ebeveyni Olmak Mart 2018 (Marmara Koleji)
Terapi Dergisi	Ergenlik Sempozyumu (Röportaj) (Marmara Koleji)

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri ve yılı	: Ankara, 1984 Cinsiyet: K
Yabancı diller	: İngilizce (Orta)
GSM / e-posta	: 05524261726/ candankavalci@outlook.com

BÖLÜM 1. GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmanın problem, amaç, önem, varsayımlar bölümleri yer almaktadır.

1.1 Problem

Her bireyin yaşantısında yaşamının ilk yılları silinemez izler bırakan hassas bir dönemdir (Klein, 2002). Bu hassas dönemde bireyin yaşadıklarının ve ona birincil bakım verenlerin davranışlarının ne kadar büyük bir öneme sahip olduğunu da göstermektedir. Bebeğin geçirdiği her bir ruhsal pozisyon, hangi psikolojik işlevlerin geliştiğine bağlı olarak o pozisyona özgü yeni ve merkezi bir "yeni oluşum" u içermektedir. Bu yeni oluşum, çocuğun var olan özellikleri ile onun ihtiyaçları, arzuları, yaşadığı çevrenin istekleri ve sağlayabilecekleri arasındaki çatışmalar yoluyla oluşmaktadır. Sabit büyüme dönemlerini ani dönüşümler, duraklama ve hatta gerileme dönemleri izlemektedir (Vygotsky, 1978; aktaran Ahioğlu, 2008).

Çocuk her bir yaş evresine özgü çatışmanın üstesinden gelmek için, yeni işlevlerin oluşmasına ya da var olanların gelişmesine yol açan farklı somut görevlere ve o duruma özgü toplumsal etkileşimlere yönelir. Böylelikle, belirli bir yaş dönemine özgü yeni işlev, çocuğun henüz uzmanlaşmamış olduğu bir psikolojik işlev ile ilgili toplumsal etkileşimlerinin sonucu olarak ortaya çıkar (Van der Veer, 1986; Fernyhough, 1996; Wells, 1999; Ahioğlu, 2008).

Bu araştırma annelerin bakış açısıyla çocuklarının erken çocukluk dönemindeki yaşantılarının sonraki yaş dönemlerine ve okul yaşantılarına yansımalarını araştırmaktadır. Psikanalitik kuramın kurucusu Sigmund Freud ilk çalışmalarında insanın kendine haz vermek için güdülendiğini ve motivasyonunun hazdan kaynaklandığı görüşünü ortaya atmıştır (Sharf, 2016). Zaman içerisinde diğer çalışmalarıyla "libido" kavramını tüm yaşam içgüdüleriyle ilişkilendirmiş ve haz almak ve acıdan kaçınmak için insanın başvurduğu tüm yolları kapsayıcı hale getirmiştir (Sharf, 2016). Psikanaliz çocuğun yaşamını üç farklı döneme ayırmaktadır. Yaşamın başlangıcından beş yaşın sonuna kadar süren erken çocukluk dönemi, erinlik öncesi

dönemin başlangıcı olan 11-12 veya 13 yaşına kadar süren gizli dönem ve yetişkin yaşamına geçişten önceki erinlik dönemi. Her dönemde çocuğu çevreleyen farklı duygusal reaksiyonlar söz konusu olur ve bu reaksiyonlar içinde bulunduğu dönemin özellikleri gözetilmeden yargılanmamalıdır (A. Freud, 1949). Freud savunma mekanizmalarının gelişimde çocuğun içinde bulunduğu dönemin özelliklerin de önemli olduğunu vurgulamıştır (Sharf, 2016).

Erken çocukluk döneminde çocuk ve ebeveyn arasındaki ilişkinin incelenmesi çocuğun çevresine karşı davranışlarının ve kişilik yapısının nasıl olacağı yönünde ipuçlarının görülmesini sağlar. Çocuğun ilk yaşantılarında güvenlik ihtiyacının sağlanması veya engellenmesi ebeveynlerle doğrudan ilgilidir. Erken çocukluk döneminde (0-6 yaş) çocuk oral, anal ve fallik evrelerde olabilir. Bu evrelerin doğasındaki gelişimsel özelliklerin çocuğun kişiliğini nasıl etkileyeceği, hangi kişlik yapılarının geliştirileceği ebeveynlerin tutum ve davranışlarına bağlıdır (Horney, 1945, aktaran Schultz ve Schultz, 2007). Psikoseksüel gelişimi itibariyle yaşadığı çeşitli değişimlerle kişiliğinin doğrudan şekillendiği dönemlerin içinde bulunan çocuk, 36. ayından itibaren okul öncesi eğitim kurumlarında eğitim almaya da başlar (Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği, 2019) .

Freud'un sunmuş olduğu gelişim evreleri haz ilkesine ve insanın biyolojik dürtülerine dayanmaktadır. Bu nedenle gelişim evrelerinde insan bedenin farklı kısımları hazzın önemli merkezleri olarak sunulmuştur. Bu dönemlerde bireyin deneyimlediği olumlu ya da olumsuz her süreç bireyin savunma mekanizmalarını yani kaygıyla başa çıkma şekillerini etkileyecektir (Sharf, 2016). Bireyin geçirdiği psikoseksüel gelişim evrelerine ayrıntılı bakıldığında Freud'un gelişimi beş evrede ele aldığını ve bunların oral, anal, fallik, gizil/latent ve genital dönem olarak isimlendirdiği görülmektedir (Corey, 2015). Freud (1905) bu evreleri "*Three Essays on the Theory of Sexuality*" çalışmasında tanımlamıştır (Knight, 2014).

Oral evre bebeğin doğumundan sonraki yaklaşık 18 ay boyunca süren evredir. Yeme, emme davranışlarına odaklanıldığı ve bu ihtiyaçları karşılama anne tarafından gerçekleştirildiği için bu evredeki anne-çocuk ilişkisi önemlidir. Sağlıklı güven ilişkisinin temelleneceği aşamadır (Sharf, 2016).

Anal evre 18 aydan üç yaşa kadar sürebilir ve bu dönemde haz merkezi anüs ve çevresidir. Bu evrede çocuk tuvalet kontrolünü sağlamaya başlar. Bu dönemde ebeveynlerin tuvalet eğitimi sırasındaki davranışları çocuğun benlik saygısı gelişiminde etkili olacak ve yetişkinlikteki olası aşırı titizlik, tutumluluk ya da ziyankarlık gibi kişilik özelliklerini geliştirmesinde etkili olacaktır (Sharf, 2016).

Fallik evre üç yaştan beş yaşına kadar sürmektedir. Haz bölgesi genital bölge haline gelir. Bu evrede çocuk cinsel kimlik rollerini fark etmektedir. Erkek çocuklar penislerini fark ederken kız çocukları neden penisleri olmadığını sorgulamaktadır (Sharf, 2016). Bu evre son çocukluk evresi olarak değerlendirilmektedir ve fallik evredeki karmaşalar çözümlenmesi en zor olanlardır denebilir (Schultz ve Schultz, 2016). Bu evredeki temel karmaşa çocuğun karşıt cinsiyetteki ebeveynine duyduğu arzu ve hemcinsi olan ebeveyne karşı duyduğu yıkıcı duygular etrafında şekillenir (Schultz ve Schultz, 2016). Erkek çocuğun annesine duyduğu bu arzu "Oedipus Karmaşası" olarak kavramsallaştırılmıştır (Sharf, 2016). Bu evrenin sonunda çocuk hemcinsi olan ebeveyni tanır ve karşı cinsteki ebeveynine duyduğu arzuyu cinsel olmayan bir sevgi biçimine dönüştürür (Sharf, 2016).

Latent evre ödipal karmaşanın çözülmesiyle başlar ve ergenliğe kadar devam etmektedir (Knight, 2014). Yaşamın bu döneminde, cinselliğin çiçeklendiği erken dönemlerin geçmesiyle, egonun utanç, iğrenme ve ahlak gibi tutumları ortaya çıkmakta ve bu tutumlar daha sonra ergenlik döneminde uyanacak olan cinsel arzuların karşısına çıkacaklardır (Freud ve Strachey, 1976). Genital evre ergenlik (bluğ çağı) ile başlayarak yaşam boyu sürmektedir (Schultz ve Schultz, 2016). Bu evrede birey geçmiş olduğu önceki evrelerden farklı olarak öz sevgiye değil başkalarına odaklanılmıştır (Sharf, 2016).

Libido örgütlenmesinin ilk aşaması olan oral evrede, bir nesne üzerinde erotik ustalık kazanma eylemi, o nesnenin imhasına denk geliyor; daha sonra, sadist içgüdü ayrılır ve son olarak, genital üstünlük aşamasında, üreme amacıyla, cinsel eylemi gerçekleştirmek için gerekli olan ölçüde cinsel nesneyi güçlendirme işlevini üstlenir (Freud ve Strachey, 1976). Ayrıca bahsi geçen ilk üç aşama (oral, anal ve fallik evreler) yaşamın ilk altı yılı içerisinde temellenir ve Freud'a göre bireylerin getirdiği en tipik sorunlar da bu ilk üç evrenin üzerinde şekillenir ve kişilik gelişiminde temel oluşturur

(Corey, 2015). Bu uzun gelişim yolunda her bir basamak bir saplanma (fiksasyon/fixation) noktası haline gelebilmektedir (Freud ve Strachey, 1976).

Freud'a göre psikanalitik terapinin de amacı bireyin geçmişini derinlemesine araştırarak bireyin karakter değişimi için gerek duyduğu farkındalık düzeyinin arttırılmasıdır. Bunu da bilinçaltını bilinç düzeyine çıkartarak ve davranışın içgüdüsel gereksiz suçluluk duygusundan kurtarılarak egonun güçlendirilmesi yoluyla yapmayı amaçlar (Corey, 2015). Her ne kadar Freud bu anlamda id üzerine odaklanmış olsa da diğer pskanalitik kuramcıların bu vurguyu sorgulayarak ego ve anne-çocuk etkileşimleri üzerine odaklandığı görülmektedir (Sharf, 2016). Bu anlamda ego ve çocuklarla çalışmalarıyla Anna Freud'un psikanalitik kurama katkısı büyük olmuştur (Sharf, 2016).

Çocuk ve ergenle psikanaliz çalışmaları kuramın ortaya çıktığı ilk yıllarda psikanalizin "üvey çocuğu" olarak anılmıştır. Bunun sebebi olarak ise çocuk ile çalışılırken psikanalizin standart terapi düzen ve teknikleri divan ve serbest çağırışımın çocuk ile kullanılamaması gösterilebilir. Çocuk ve ergen ile çalışılırken bu düzen ve tekniğin yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Çocuk oyunu, boyamayı, rol yapmayı kullanarak serbest çağrışıma benzer tezahürler ortaya koyacaktır. Ayrıca yetişkin psikanalizinden farklı olarak terapist aktif olarak terapinin içine çocuk tarafından dahil edilir. Bunun ötesinde çocuklar rahatsızlıklarına ilişkin iç görülerini henüz geliştirmemiş olduklarından tedavi için de gerekli motivasyonu gösteremezler (Holder, 2005).

Yaşam boyu insanın gelişimi ele alındığında gelişim psikologları insanın değişim gösterdiği alanları temel olarak üç alana ayırmışlardır bunlar; fiziksel, bilişsel ve sosyal alanlardır ancak birbirlerinden ayrı değerlendirilemeyecekleri vurgulanmaktadır (Boyd ve Bee, 2015). İnsanın değişim gösterdikleri zamanları ise gelişim evreleri olarak kavramsallaştırmışlardır (Boyd ve Bee, 2015). Bu evreler ise prenatal dönemden başlar ve evreler arasında sınırları zamansal olarak (zigottan doğuma kadar) en belirgin olan evredir. Postnatal süreç ile beraber bebeklik evresi başlar. Erken çocukluk ise bebeğin dil kazanımı ile başlar ve sosyal bir değişiklik durumu (okul ya da formal bir eğitime başlaması) ile son bulur ve çocuk için orta çocukluk dönemi başlar. Orta çocukluk ise sosyal bir değişiklik ile değil fizyolojik bir

değişiklik olan ergenlik ile son bulur. Ergenlikten sonraki gelişimsel evreler ise beliren yetişkinlik, yetişkinlik, orta ya ve yaşlılık olarak isimlendirilmektedir (Boyd ve Bee, 2015).

Erken çocukluk dönemi ortalama olarak 2-6 yaş arası olarak ele alınmaktadır. Bu dönemdeki fiziksel değişimlere bakıldığında gelişimin sürekli ancak bebeklikteki kadar hızlı olmadığı görülmektedir. Kaba motor beceriler aşamalı olarak gelişirken ince motor beceriler daha yavaş gelişmektedir. Beyin gelişiminde çocuk başat elini kullanmaya başladığı ve buna bağlı olarak da beyinde lateralizasyonun ortaya çıktı anlaşılmaktadır (Boyd ve Bee, 2015). Erken çocukluk gelişimi fiziksel, metal ve sosyal gelişimi içermektedir.

Erken çocukluk dönemi gelişimin en hızlı olduğu, temel kavramların edinildiği ve işlem öncesi dönemden somut işlemler dönemine geçişin gerçekleştiği bir evredir (Erdoğan ve Baran, 2003). Bu döneme ilişkin olarak tamamlanmış çalışmalar çoğunlukla erken çocukluk dönemindeki eğitim sürecine (Erdoğan ve Baran, 2003) ve erken çocukluk dönemindeki anne, baba ve çocuk ilişkisine (Korkut, 2018; Ünlü Çetin, 2015) odaklanmaktadır.

Erken çocukluk dönemindeki anne, baba ve çocuk ilişkisine odaklanan çalışmalar bu dönemdeki çocuk gelişimini etkileyen üç temel faktörü vurgulamaktadır. Anne ve babanın sağlamakla yükümlü olduğu bu üç temel faktör beslenme, sosyokültürel çevre ve eğitim şeklinde sıralanmaktadır. Nitekim kalıtsal özelliklerin yanı sıra, aile çocukların beslenme, barınma, korunma, sevgi, şefkat gibi temel ihtiyaçların karşılanmasını sağlayan temel kurumdur. Bireyin doğumundan ömrünün sonuna kadar etkisini devam ettiren aile kurumu, çocuğun gelişimsel ihtiyaçları olduğu kadar toplumsal ihtiyaçlarını da karşılamaktadır (McWayne, Hampton, Fantuzzo, Cohen ve Sekino, 2004). Freud'un yapısal kişilik modeline göre de bireyin kişiliği üç katmanlı bir yapıdadır. Bu katmanlardan id içgüdüsel yaşamı, ego benliği ve süperego ise bireyin ebeveynleri ile ilişkileri doğrultusunda şekillenmeye başlayan yapıyı temsil eder (Freud ve Strachey, 1976). Çocuk, anne ve babasından aldığı kalıtsal özellikler ile dünyaya gelmekte ve topluma uyum sağlamasına yardımcı olacak temel becerileri ailesinde kazanmaktadır (Yavuzer, 1999). Bu noktada aile çocukların ilk öğrenmelerine önayak olmaktadır denebilir (Güler, 2009).

İnsan hayata geldiği andan itibaren ve hayatı boyunca bir çabaya sahiptir, bu da bilmeye dair tahammülümüzle yüzleşmektir. Bu keşfetmek (bulmak) ve hakikati bilmemek arzusu arasındaki gerilimdir (Youell, 2015). Çocuktaki merak duygusuna eşlik eden keşfetme duygusunu geliştirmenin yanında ailenin çocuğa yönelik sorumlulukları, grup içinde dengeli bir birey olabilmesi için çocuğa güven duygusu aşılamak, çocuğun sosyal kabul görmesi için gerekli ortamı hazırlamak, sosyalleşmeyi öğrenebilmesi için kabul edilmiş uygun davranış biçimlerini içeren birer model oluşturmak, sosyal açıdan kabul edilmiş davranış biçimlerinin gelişimi için rehberlik etmek, çocuğun yaşam ortamına uyum sağlarken rastladığı sorunlarına çözüm getirmek, uyum için gerekli olan davranışla ilgili, sözlü ve toplumsal alışkanlıkların kazanılmasına yardımcı olmak, okul ve sosyal yaşamda başarılı olabilmesi için çocuğun yeteneklerini uyarmak ve geliştirmek ve çocuğun ilgi ve yeteneklerine uygun bir şekilde gelişmesine yardım etmek şeklinde sıralanmaktadır (Yavuzer, 1999). Ebeveynlerin çocuklarının keşfetmesine duyarlı ve uygun destek vermeye yönelik isteklilikleri ve yeterlikleri çocuğun yeni durumlar karşısında kendi yeterlilikleri içerisinde gerçekçi şekilde kendine güven duymasını sağlayacaktır (Grossmann, Grossmann, Kindler ve Zimmermann, 2008).

Bick'in psikanalitik kurama sunduğu en değerli katkılardan biri olan "Bebek Gözlemleri" de çocuğun doğumdan sonra yaşadığı ortam ve bebeğin ilk gelişim evrelerine ilişkin ayrıntılı bilgi sağlaması açısından çocuk psikoterapistleri için büyük önem taşımaktadır (Magagna ve Güleç, 2016). Bu nedenle akademik zorlanmalar içinde olan çocukların bebeklik ve erken çocukluk dönemleri hakkında anneler ile görüşmelerin yapılması çocuğun zorlanmalarının anlaşılmasında anne babaya ve öğretmenlerine fayda sunabilecektir. Aynı şekilde yetişkinlerle yapılan psikanalitik çalışmalar sonucunda çocuklukta yaşanan zihinsel ve duygusal değişimlerin bireylerin yetişkin yaşamlarına olan etkilerini gözler önüne sermiştir. Buradan yola çıkarak psikanaliz ilk gelişimlerin yaşandığı bebeklik ve erken çocukluk döneminin gözlemlenmesine kuramın ilk yıllarında olmasa da sonrasında önem vermiştir (Magagna ve Güleç, 2016).

Anne ve babanın çocuk ile ilişkisinin daha bebek annenin rahminde gelişirken başladığını gösteren araştırmalar giderek çoğalmaktadır (Anzieu, 2008). Nitekim

bağlanmanın gebelik sürecinde başladığı, anne-çocuk bağlanma sürecinin anne ve doğmamış bebeği arasında gelişen tek ilişki olarak tanımlandığı düşünüldüğünde (Köse, Çınar ve Altınkaynak, 2013), prenatal ve postnatal süreçlerin bir arada değerlendirilmesi erken çocukluk deneyimlerinin yönünü ve etkisini tespit edebilmek açısından önemli görülmektedir.

Anne babanın çocuk ile ilişkisini bebek anne rahmine düştüğü andan itibaren başladığını gösteren araştırmalar incelendiğinde (Örn; Delmore-Ko, Pancer, Hunsberger ve Pratt, 2000); annenin planlı ya da plansız gebelik yaşaması, gebeliğe yönelik bakış açısı, annenin düşlemindeki bebek ve düşlemindeki baba algısının gerçek olan ile uyuşması ya da uyuşmaması durumunun etkileri bebeğin dünyaya geldikten itibaren yaşamla ilgili ilk deneyimlerinde ve etkileşimlerinde olumlu ya da olumsuz rol aldığı görülmektedir (Mawson, 2014, Magagna ve Güleç, 2016). Annenin düşlemindeki bebek ile dünyaya getirdiği bebeğin birbiri ile örtüşmediği durumlarda annenin bebeği kabulünde ve annenin bakım vermekle yükümlü olduğu üç temel faktörün (beslenme, sosyokültürel çevre ve eğitim) karşılanmasında sorun yarattığı bilinmektedir (Youell, 2015). Kadın için zihninde gerçekleşen doğum aslında yeni bir insana ait değil yeni bir kimliğe aittir ve "annelik zihin yapısı" kadının diğer tüm zihinsel deneyimlerinin ilerisine geçer (Stern, Bruschweiler ve Freeland, 2016).

Gebelik, doğum, bebek ve çocuk bakımı gibi süreçler bazıları çok yoğun olan büyük duygusal zenginlikleri de beraberinde getirir. Fiziksel ve duygusal sınırlar anne ile çocuğu (öteki) arasında bulanıklaşır ve iç içe geçer neticesinde anne birçok farklı insani duygular deneyimler (Kraemer, 1996). Yeni ve farklı olan bu deneyimlerini özümleme ihtiyacında olan anne sevgi ve bağlılık duygularını tehdit eden, rahatsız edici kaygı deneyimlemeye başlar. Aynı zamanda kusursuz çocuk ve kusursuz anne fantezilerini bir kenara bırakarak çocuğuna olan bağlılığının temelini yaratma zorunluluğuyla karşılaşır (Hecker, 2009). Anne adayı dokuz ay boyunca bebeğinin nasıl biri olacağı, kendisinin nasıl bir anne ve eşinin nasıl bir baba olacağına ilişkin düşlemlere dalar (Stern, Bruschweiler ve Freeland, 2016).

Anneliğin ve feminenliğin temelinde özverili olmak vardır ve annelik acıya katlanmak olarak algılanmaktadır. Anne olmak için acıya katlanmanın tam anlamıyla gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Plansız olarak sezaryen ile doğum yapan kadınlar

kendilerini idealize ettikleri doğumu gerçekleştirmedikleri için anneliğe geçiş süreçlerini tamamlayamamış hissetmektedirler, vajinal doğum yapanlar ise çocuğun doğumunu anneliğin başlangıcı olarak daha net yargılarla ifade etmektedirler (Malacrida ve Boulton, 2012).

Yapılan araştırmalar da sezaryen ile doğum yapan annelerin normal doğum yapan annelerden daha kontrolsüz, anneliğe dair gerekli bilgilere sahip olmadığını ve beklentilerinin daha fazla ihmal edildiğini hissettiğini göstermiştir (Green, Moore, Adams, Berg, Wilcox ve McCarthy, 1998; Lobel ve DeLuca, 2007; Murphy, Johnson ve Lohan, 2003). Ayrıca annelerin doğum deneyimlerinin de çocuklarıyla ilgili algılarını, bakım verme davranışlarını ve bebeklerini anlatışlarını etkilediği yapılan araştırmalarla bulgulanmıştır (Arizmendi ve Affonso, 1984; Green, ve diğerleri, 1998). Doğum annenin bebeği ile dış dünyadaki ilk deneyimi olduğundan hem fizyolojik hem de psikolojik olarak annenin bebeğine ilişkin temsilini etkilemektedir (George ve Solomon, 2008). Bunlara ek olarak beyin gelişimi prenatal süreç içerisinde döllenme gerçekleştikten çok kısa bir süre sonra başlamakta ve ergenliğe kadar sürmektedir (Özmert, 2005). Sağlıklı beyin gelişimini etkileyen faktörlerden biri olarak ise sağlıklı gebelik ve doğum önemli çevresel faktörlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Özmert, 2005). Bu bağlamda düşünüldüğünde annenin hamilelik sürecinin bebek daha dünyaya gelmeden bebeğin beyin gelişimine etkilerinin olması, hamilelik sürecinin çocuğun sonraki öğrenme sürecine de fizyolojik etkilerinin olabileceğini ortaya koymaktadır.

Çocuğun birincil bakım vereni ve ilk algı nesnesi olan annenin bebeği ile ilgili olarak deneyimlediği her bir süreç bebeğin gelişiminde rol oynamaktadır. Bebeklik döneminde çocuk kendisi ile ilgili olarak iki alana sahiptir bunlardan biri de uyku ve beslenme düzenidir (Özmert, 2005). Doğumdan sonraki ilk yılda bebeğin uyku ve beslenmeye ilişkin düzenini oluşturması önemli bir gelişim basamağıdır (Özmert, 2005). Buna bağlı olarak bakım verme sürecinde annenin bebeğini emzirme ve emzirmeyi bitirme sürecindeki yaşantıları önem taşımaktadır. Emzirme sürecinde anne ve bebek hem fizyolojik olarak hem de davranışsal olarak bir arada bulunurlar. Alanyazın incelendiğinde de annelerin genellik emzirmeyi "iyi anne" olmak ile eş değer tuttukları görülmektedir (Marshall, Godfrey ve Renfrew, 2007). Ayrıca 6-12 ay arasında

katı gıdaya geçmeye başlayan bebekler içinde onuncu ay ve sonrasında katı gıda ile tanıştırılan bebeklerin daha fazla zorlandığını, 6-8 ay arasında bu geçişi sağlayan bebeklerin ise daha kolay katı gıdayı kabul ettiğini bulgulamıştır (Northstone, Emmett, Nethersole ve the ALSPAC Study Team, 2001).

Bakım vermenin bir diğer önemli süreci olan uyku düzeni üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde uyku problemi yaşayan bebeklerin agresif davranışlarının arttığını, annelerinin ise doğum sonrası depresyon derecelerinin uyku sorunu yaşamayan bebek annelerine göre daha yüksek olduğunu bulgulamıştır (Lam, Hiscock ve Wake, 2003). Alanyazındaki çalışmalara bakıldığında da annelerin okul öncesi dönemde otonomiyi desteklemesinin çocuğun ileriki (ilkokul 3. sınıf) yaşantısında sosyal ve akademik uyumlanmasına olumlu etkisi olduğu bulgulanmıştır (Joussemet, Koestner, Lekes ve Landry, 2005).

Postnatal süreçteki anne-baba-çocuk etkileşime ek olarak prenatal süreçteki anne-baba etkileşiminin de çocuğun postnatal yaşantılarını etkilediği bilinmektedir. Annenin düşlemindeki bebeğin gerçek bebeğe uymaması durumunun yarattığı sorunlara benzer bir biçimde, annenin düşlemindeki eş ile gerçekteki eşinin doğum süreci ve sonrasındaki tutum ve davranışlarının birbiri ile örtüşmediği durumlarda, annenlerin postpartum döneminde, algıladığı aile içi desteğe ve anne-baba-çocuk üçgenine olumsuz etki ettiği bilinmektedir (Zabcı, 2014). Özetle, prenatal süreçteki anne ve baba arasındaki etkileşim ve postnatal süreçte ise anne-baba-çocuk arasındaki iletişim, çocuğun davranışlarını biçimlendirmede ve olumlu davranışlar geliştirmesinde de önemli rol oynamaktadır (Özyürek, 2004).

Bu noktada erken çocukluk dönemi çalışmalarında ön plana çıkartılan bir diğer konu olan erken çocukluk dönemi eğitimi ile ilgili olarak yapılan çalışmaların incelenmesi önem taşımaktadır. Toplumlar geliştikçe ve ailenin bütün bireyleri kendi çalışma alanlarına döndükçe okul öncesi çağdaki çocukların eğitiminin kreşler tarafından karşılanmaya başlandığı görülmüştür. Urie Bronfenbrenner'ın (1986) ekolojik sistemler teorisine göre ev ve okul, çocukların öğrenme ve gelişimlerinin gerçekleştiği en etkili temel kurumlardır. Bronfenbrenner'ın geliştirdiği bu ekolojik sistem teorisi ailenin eğitim sistemine olan etkilerinin kavramsallaştırılmasına yardımcı olmuştur. Ekolojik teoriye göre; iç içe geçmiş halkanın merkezinde aileye yer verdiği

için çocuğun okul, anne-baba, akranlar, arkadaş grubu yani çocuğu doğrudan etkileyen ve aynı zamanda dolaylı etkileyen diğer toplumsal kurumların çocuğun gelişiminde önemli yeri olduğunu vurgulanmaktadır (Bronfenbrenner, 1977).

Ekolojik Kuram (Bronfenbrenner, 2005, aktaran Hayes, O'Toole ve Halpenny, 2017) da mikro-sistem olarak açıklanan ve bireyin gelişimini doğrudan etkileyen en derin düzeyin çekirdek aile olduğunu ve bu sebeple de erken çocukluk dönemindeki eğitimsel ve gelişimsel boyutlarda çocuğa yönelik çalışmaların aileden ayrı düşünülemeyeceğini vurgulamaktadır (Aktaran: Güler, 2009). Buna bağlı olarak çocukların eğitim sürecindeki yaşantılarında erken çocukluk dönemi deneyimlerinin yansımaları araştırma konusu olarak değerlendirilebilir. Bunu destekleyen bir biçimde Klein (2002), eğitim sürecinin merakla (bilme dürtüsü ile) başladığını ve merak duygusuna eşlik eden keşfetme davranışının ilk olarak anne üzerinden, ikinci aşamada aile üzerinden ve son olarak da eğitim sürecine yönelik olduğunu belirtmektedir.

Bebeğin doğumundan sonraki ilk iki yıl içerisinde deneyimlediği sosyal-duygusal çevrenin beynin sosyo-duygusal gelişiminde kalıcı ve yaşam boyu etkili olduğu, bu süreçte birincil bakım verenin dışsal psikobiyolojik dengeleyici görevinde bebeğin sinir sisteminin deneyim-bağımlı gelişime etki ettiği bulgulanmıştır (Schore, 2016). Bu erken sosyal etkileşimler bebeğin ve beynin hızla geliştiği ilk iki yılda olgunlaştığı için çok daha uzun süreli etkileri olmaktadır (Schore, 2003).

Klein'ın (1960) "*The Psychoanalysis of Children*" kitabında ön plana çıkartmış olduğu bebeğin ilk aylarında deneyimlediği ve çocukluğun ilk yıllarında da tekrar gösterebildiği "depresif pozisyon", bebeğin kaygısıyla başa çıkabildiği ve yeni deneyimler ve öğrenmelere zihninde yer açabildiği pozisyon olarak açıklanmıştır. Buradan yola çıkarak bireylerin erken dönem yaşantılarında kaygıyla başa çıkarken geliştirdikleri savunmaların ileriki yaşantılarındaki öğrenme modellerine etkisi olabileceğini ise Bick ortaya koymuştur (Youell, 2015).

İlgili çalışmalar incelendiğinde de iki yaş öncesi çocuğun güvensiz bağlanmasının okul öncesi dönemde ve sonrasında daha düşük sosyalleşme, zayıf akran ilişkileri, öfke semptomları ve kendi davranışlarını kontrol etmede zayıflık olarak görüldüğü belirtilmiştir (Thompson, 2016). Aynı şekilde; 6 yaşındaki bir öğrenciyi

inceleyen Cohn (1990), annelerine güvensiz bağları olan erkek çocukların akranları tarafından daha saldırgan olarak algılandığını ve öğretmenleri tarafından daha büyük davranış sorunları gösterdiklerini bildirmiştir. Kız çocukları için ise böyle bir bulguya rastlamamıştır. Turner(1991)ise yaptığı çalışmada 4 yaşındaki İngilizlerden oluşan bir örneklemi inceleyerek, anneleriyle ilgili güvensizlik yaşayan erkek çocukların, güvenli bağlanmış erkek çocuklardan okul öncesi eğitimde daha fazla saldırganlık, sınıf ortamını bozma davranışı ve dikkat arama davranışları gösterdiğini bildirmiştir. Güvensiz kız çocuklarının ise, güvenli bağlanmış kız çocuklarına göre daha bağımlı ve daha az iddialı ve daha az kontrol edici davranış sergilediklerini bulgulamıştır. Agresyon ve düzen bozma davranışında ise erkek çocuklardan farklı olarak fark bulgulanmamıştır. Elicker, Englung ve Sroufe (1992), güvenli bağlanmış okul öncesi dönem çocuklarının ebeveynleri, öğretmenleri ve akranlarıyla daha olumlu etkileşimde bulunduğu ve olan problemleri çözmede daha başarılı olduklarını bulgulamıştır.

Bu nedenle özellikle okul öncesi dönemde, çocuk ve ailesine yönelik bütüncül bir yaklaşım geliştirilmesi gerekmektedir. Bu dönemi önemli kılan çocuğun ilk kez ailesinden ayrılarak farklı bir ortam olan okul öncesi eğitim kurumuna adım atıyor olmasıdır (Güler, 2009). Bowlby (1973, 1980), bağlanma kuramında ebeveynlerle deneyimlenen erken çocukluk yaşantılarının, bireylerin kendilik, dünya ve ilişkilerle ilgili genel beklenti ve inançlarına etki ettiğini belirtmiştir. Buna göre güvenli bağlanmanın yaşam boyu psikolojik iyi oluş ve yılmazlığa etki edeceği düşünülmektedir (Thompson, 2000).

Gerçekten yetersiz kapsanma deneyimi yaşayan çocuklar, kendileriyle ve gelişimleriyle ilgilenen ebeveyn figürlerini içselleştiremezler. Daha ötesinde, insanların onlardan hoşlanmadığı ve onlar için zamanın olmadığı hissi ile büyürler. Çok fazla yardım almadan ilerleyemeyecekleri, üstesinden gelemeyecekleri düşüncesine kapılırlar ve dünya onlar için korkutucu ve anlaşılmaz bir yer haline gelir. Bu gibi ezici duyguların karşısında, çocuklar kendilerini korumak için savunma yapıları kurarlar. Ancak, çoğu zaman bu savunma yapıları kaygılara karşı korumanın yanında öğrenmeyi de engelleyen biçimlerde olurlar. Bu gibi çocuklar sıklıkla öğrenmeye karşı uzak ve ilgisiz görünebilir - kitapları, ev ödevlerini, hatta fikirleri sürekli unuturlar. Bunların hepsi, belki de kendilerini çöp olarak görme noktasına varan, istenmeyen biri

olduklarını hissetme durumları, unutulma (yeterince kapsanamamış olma) deneyimlerini yansıtıyor olabilir. Bu duygu genellikle, öğretmenlere yansıtılarak öğretmenlerin işe yaramayan ve dolayısıyla öğretecek bir şeyi olmayanlar olarak algılanmalarına neden olur (Youell, 2015). Anneyle, bakım verenle, geliştirilemeyen 'iyi' ilişkilerin sebep olduğu kötü benlik algısı ve duygusal deneyimlerin bu tip yansıtmalarla öğrenme sürecini etkileyeceği çıkarımına varılabilir.

Öğrenme sürecinin bir diğer yapı taşı okuldur. Okula başlayan çocuk karşılaştığı yeni ortamdaki yeni deneyimler nedeniyle hissettiği sınırsız boşluğa daha az maruz kalmak ve bilinmeyene karşı bilinen alanlarını belirlemek için yakın sınırlar çizme isteğinde görünür. Bu durum korkulan dış dünyaya karşı korunuyor hissetme talebi, bebeğin annenin kolları tarafından sarılması gerektiğini hatırlatmaktadır. Sınırlara olan bu ihtiyaç anaokullarındaki öğretmenler tarafından tanınır. Ancak daha büyük çocuklar ve yetişkinler için bu ihtiyaç geri planda kalabilir.

Okul öncesi deneyimlerinde çocuğa bulunduğu sınırlı alan içinde yakınlığı ve koruyucu yetişkinlerin onu tutmak için yakınında olduğunu hissettirmek keşfetmelerini güçlendirecek alanı deneyimleyebilmelerini sağlar. Bu şekilde çocuk ev deneyiminin, koruyucu kabuk içinde olma, kaybolmadan bulunabileceği alana ulaşma, sınırsız ve korkutucu genişliğe karşı korunaklı yerde bulunma, bir uzantısını deneyimler. Öğretmenin sınırlı alan içinde çocuğa dokunma mesafesinde olması ve yakınlık arzusunu gidermeden memnun olması izolasyon ve kaybolma deneyimlerini önler (Salzberger-Wittenberg, Williams ve Osborne, 2005, s. 5).

Klein ve Bion'un sunduğu görüşler, öğrenme sürecindeki duygusal yapıyı açıklamaktadır. Öğretmenin görevi ebeveynin görevleriyle benzerlik gösterdiği; stresli noktalardaki öğrencilerinin aşırı kaygısı için geçici bir kapsayıcı olmak, söylenebilir. Öğretmen bunu yapabildiği takdirde öğrenciye öğrenme ile ilgili belirsizlikleri tolere etme becerisi kazandıracak koşulları sağlar. Böylece öğrenci/çocuk öğrenmeye bağlı zihinsel acıların bazılarını kendi içinde deneyimleyecek; ancak kaos karşısında merak, bilinmeyenlerin dehşeti karşısında hakikat sevgisi ve karşı karşıya gelinen umutsuzluğun içindeki umudunun korunmasını gerçekleştirebilecektir (Salzberger-Wittenberg, Williams ve Osborne, 2005, s. 62)

Okulun ve öğretmenin öğrenme sürecine olan etkisi yadsınamaz. Bion'un zihinsel yaşam ve etkileşim formülasyonu, öğrenmenin en iyi şekilde devam eden ve karşılıklı bir süreç olduğu fikrine öncülük eder. Öğrencinin fikirleri ve düşünceleri, onları öğrenirken, özellikle öğrenenin çok fazla sindirilmemiş bilgi tarafından boğulduğu durumlarda, onlara yardımcı olan bir öğretmen tarafından desteklenir. Öğretmenin hazır cevaplar üretmek yerine veriler hakkında yansıtıcı ve düşünceli olma kapasitesi, öğrencinin düşünen bir kişiyi içselleştirmesini sağlar. Karşılaştığı bilgiler karşısında 'düşünen' olmasının da öğrenciyi öğrenmeye sevk edeceğini söylemenin hatalı bir çıkarsama olmadığı belirtilebilir.

Bu bilgiler ışığında da bu araştırmanın amacı oluşturulmuştur. Çocuğun erken dönem yaşantılarında annenin sahip olduğu önem göz önünde bulundurulduğunda annelerin bakış açısıyla çocuklarının erken çocukluk deneyimlerinin okul süreçlerine etkilerinin araştırılması amaçlanmıştır. Çocuğun öğrenme sürecine etki eden faktörlerin çokluğu bu sürecin farklı açılardan ele alınmasını gerektirmektedir. Çocuğun öğrenmesinde rol oynayan aile, okul ve öğretmen faktörlerine ilişkin olarak çocuğun ilk öğrenmelerini sağladığı annenin bakış açısına başvurulması araştırmanın önemini arttırmaktadır. Ayrıca çocuğun güncel öğrenmelerinin geçmiş öğrenme deneyimleri ile ilişkili olarak ele alınması sürece ilişkin bütüncül ve kapsamlı bilgiler sunabilmesini sağlayacaktır.

1.2 Amaç

Araştırmanın amacı, çocuğun ailesi tarafından yetiştirilirken içselleştirdiği ilk deneyimlerini anlamak ve bu deneyimlerin sonraki eğitim yaşantılarında nasıl yansımaları olduğunu annelerin görüşlerinden yola çıkarak anlamaya çalışmaktır. Araştırma, annelerin bakış açısıyla öğrencilerin erken çocukluk deneyimlerinin eğitim yaşantılarındaki rolünün araştırılmasıdır.

Ebeveynlerin çocuklarına ilişkin algıları nesnel olsunlar ya da olmasınlar ebeveynlerin günlük bakım verme davranışlarını yönlendirdiği için çok büyük öneme sahiptirler (Mantymaa, Puura, Luoma, Salmelin, & Tamminen, 2006). Melanie Klein 1931 yılında kaleme aldığı "Zeka Ketlenmesi Teorisine Bir Katkı" başlıklı makalesinde

her çocuğun dünyayı keşfetme arzusunda olduğunu belirterek bunun ‘epistemofilik içgüdü/bilme dürtüsü’ olarak adlandırılmasını önermiştir. Hayatın erken dönemlerinde merakın anneye ve annenin içinde neler olduğuna odaklandığını belirtir. Zamanla çocuğun içsel merakı genişler ve yakın aile üyelerinden dış dünyaya doğru genişleyerek öğrenme arzusunun temelini oluşturur (Youell, 2015).

Sonrasında Bion Klein’ın bu görüşünü geliştirerek anne ve bebeğin erken dönem ilişki örüntülerine dayalı bir öğrenme modeli sunmuş; bebeklerin çok erken dönemlerinden itibaren annelerinin yardımına duydukları ihtiyacın dünyaya dair deneyimlerine anlam vermeleri ve üzerine düşünebilmeleri için olduğunu görüşünü aktarmıştır (Youell, 2015).

Buradan yola çıkarak çocuğun dünyaya ilişkin ilk deneyimleri ve anlamlandırmalarını annesi üzerinden yapmasının önemi vurgulanarak bu çalışmada annelerden çocuklarının erken çocukluk dönemlerindeki yaşantılarıyla ilgili bilgilerin derlenmesi ve güncel okul yaşantılarındaki rolünü anlamlandırmak için kullanılması amaçlanmıştır.

1.3 Önem

Araştırmanın konusu 11-12 yaş aralığında olan ortaokul 6. sınıf öğrencilerinin erken çocukluk deneyimlerinin ilkokul yaşantısındaki rolünün anneler tarafından nasıl anlamlandırıldığının araştırılmasıdır. Bu konuda kısıtlı araştırma olması araştırmayı önemli kılan özelliklerden biridir.

Annenin gözünden çocuğunun ergenlik dönemi ve okul yaşantısında, erken çocukluk dönemi deneyimlerinin yansımalarının anlamlandırmalarının araştırıldığı bu çalışma anneyi özne olarak ele almasıyla önem taşımaktadır. Psikanalitik kuramın temellerinin oluşturulduğu ilk yıllarında anneyi nesne olarak anlamlandırdığı ancak bir özne olarak yok ettiği ifade edilmektedir. Dr. Margret Hilferding psikanaliz derneğine kabul edilen ilk kadın olmasının yanında psikanalize gebelik, emzirme, annesel saldırganlık, cinsellik gibi annelik meselelerini annenin öznel yaşantısıyla ele alarak sunduğu makalesiyle pek çok eleştiri almış, tartışma yaratmıştır. Çarşamba

toplantılarında üyelerin şahsi meseleleri, cinsellik ve saldırganlıkla ilgili meseleleri, fantezileri açıkça konuşulurken annelik sertçe reddedilen bir konu olmuştur.

Meme (Anne) ister Freud'un tanımladığı biçimde 'doyum deneyimi', ister Klein'ın tanımladığı 'iyi veya kötü nesne' olsun çocuk için çevreden soyutlanmış bir tasarımdır (Laplanche, 1997, s.660; aktaran Hecker, 2009). Hecker (2009) annenin bu şekilde özerk bir birey olduğunun inkar edildiğini vurgular. Bu inkarın da varoluşsal olarak anneye borçlu olunması ve annenin hem cinsel nesne hem de koruyucu-teskin edici biri olarak görme çelişkisiyle bastırma, inkar, bölme gibi savunma mekanizmalarının sonucunda oluştuğunu aktarır (Hecker, 2009). Bölme düzeneği hem kendisi hem de çevredekiler için bir özne olabilecek karmaşık anne figürünü başarılı bir şekilde birleştirmeyi sağlar (Youell, 2015).

Klein'ın bebeğin memeden kesilme sonrası yaşadığı kaygıya bağlı olarak öğrenmelerindeki sıçramayı keşfetmesi annenin çocuğun öğrenmelerine erken dönemde başlayan etkisini ortaya koymaktadır (1960). Klein çocuğun doğumdan sonraki ilk aylarında yoğun olarak kötülük göreceğine ilişkin kaygısı olduğunu ve bunun "yüksek sadizm dönemi" ile ilişkili olduğunu belirtmiştir (1960). Bu dönemde bebek birincil nesnesi olan anneye yani besleyicisi olan annenin memesine karşı yıkıcı duygular besler ve bu duyguları sebebiyle yoğun suçluluk duyar, duyduğu suçluluk duygusuyla zarar gören nesnesini onarmak için çaba gösterir (Klein, 1960). Klein (1960) çocuğun yaşadığı bu süreçteki durumlarını "paranoid şizoid pozisyon" ve "depresif pozisyon" olarak tanımlamıştır ve bebeğin süreçteki değişimlerini pozisyon olarak tanımlamasındaki amacını ise her ne kadar bebek bunu ilk aylarında da deneyimlese bu pozisyonların yaş dönemlerinden bağımsız olarak çocukluğun ilk yıllarında tekrar tekrar gözlenebilmesi olarak açıklamıştır.

Freud'un (1976) anneyi arzulaması ve ondan dehşetle korkması üzerine yazdığı makalesi *"The Theme of the Three Caskets"* içindeki anlatısında erkeğin hayatı boyunca anne figürünü üç farklı biçimde yaşadığından, annenin kendisi, anneye benzerliğiyle seçilip aşık olunan kadın ve yaşamın sonunda onu tekrar içine alan Toprak Ana, netlikle bahsettiği görülebilmektedir. Annenin yaşantısını ve anneye borçluluk ile kadınlardan korkma arasındaki bağlantıyı ilk ele alan kişi Winnicott olmuştur. Ruhsal

olarak çocuğu tutan, kapsayan annenin kritik önemi onun tarafından kavramsallaştırılmıştır (Hecker, 2009).

Annelik davranışının öğrenilmesi üzerine çalışan araştırmacılar çoğunlukla annelik üzerine epistemolojik bir tartışmaya girmeden annelik süreci, annelik rolünün kazanımı, bu rolün kazanılmasında toplumun/eşin rolünü, ailenin diğer üyelerinin yaklaşımlarını inceleyen çalışmalar ortaya koymuşlardır (Beydağ, 2007; Taşkın, 2007; Özkan ve Polat, 2011; Öztan, 2015). Bu doğrultuda, annelerin doğum öncesi ve doğum sonrası süreçlerinin ve çocuğun erken çocukluk dönemindeki deneyimlerinin öğrenme ve okul deneyimleriyle ilişkisi araştırılırken çocuğun birincil nesnesi annenin özne olarak ele alınması yapılan çalışmayı önemli kılmaktadır.

Yapılan çalışmanın nitel araştırma yöntemi ile gerçekleştirilmiş olması nedeniyle bu araştırma sonucunda elde edilecek bulguların gelecekte yapılması muhtemel araştırmalar için zemin oluşturacağı düşünülmektedir. Bu yönüyle bu araştırma kapsamında elde edilecek bulguların özel bir öneme sahip olduğu düşünülebilir.

Bu araştırma çocukların okuldaki davranışlarını ve eğitim sürecinde sergiledikleri tutumları açıklaması açısından eğitim-öğretim sürecine etki eden faktörlerin anlaşılmasını sağlayacak olması açısından da önemlidir.

1.4 Varsayımlar

Bu araştırmanın temel varsayımları aşağıda ifade edilmektedir:

1. Araştırma kapsamında görüşmeye katılan katılımcı annelerin gönüllü olarak araştırmaya katılmış ve görüşme sorularına içten ve dürüst biçimde yanıt vermişlerdir.

2. Araştırmada sınıf öğretmenleri ‘Öğretmen Bilgi Formu (ÖBF)’nda içten ve dürüst bir şekilde bilgi vermişlerdir.

1.5 Sınırlıklar

1. Çalışmanın sınırlılıkları düşünüldüğünde; araştırma İstanbul'un Maltepe İlçesindeki özel bir kolejde 2018-2019 eğitim-öğretim yılında 6. sınıfta okuyan öğrencilerin anneleri ve sınıf öğretmenleri ile sınırlıdır.

2. Araştırmada günümüz anne-babalarının birtakım zorluklar nedeni ile beraber okul görüşmelerine gelmelerinde zorluklar yaşamaları nedeniyle sadece anneler ile sınırlandırılmış ve çocukların süreci sadece annelerden dinlenmiştir. Görüşmenin tek bir aile bireyi ile gerçekleştirilmiş olması da araştırmanın sınırlılıkları içindedir.

BÖLÜM 2. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırma modeli, araştırma grubunda yer alan katılımcılar, veri toplama, verilerin çözümlenmesi ve verilerin incelenmesi süreçleri ve son olarak verilerin analizi aşamasındaki araştırmacının rolüne ilişkin bilgiler yer almaktadır.

2.1 Araştırma Modeli

Bilimsel araştırmalarda pozitif paradigmadan alternatif paradigmalara doğru gerçekleşen bir dönüşüm söz konusudur (Kuş, 2012). Aynı zamanda nitel araştırma, literatürde yer alan bilgilerin sınırlı olduğu durumlarda, ilgili konuya ilişkin olarak daha kapsamlı bir bilgi elde etmek için kullanılan bir araştırma yöntemi olarak da tanımlanmaktadır (Patton, 2002; Yıldırım, 1999; Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Araştırma konusu ile ilgili bilginin kısıtlı olduğu durumlarda nitel yöntemlerin kullanılması şiddetle önerilmektedir (Patton, 2002). Çünkü nitel araştırma çevresel bilgi, süreçle ilgili bilgiler ve algılara ilişkin bilgiler olmak üzere sıralanan üç farklı alanda bilgi ortaya koymaktadır. Çevresel bilgiler, araştırmanın yapıldığı sosyal, psikolojik, kültürel, demografik ve fiziksel özellikleri temsil etmektedir ve bu tür bilgilerin katılımcıların algısına etkisi bilhassa önem arz etmektedir. İkinci bilgi türü olan süreçle ilgili bilgiler ise araştırma sürecine odaklanmakta ve araştırma sürecinde olup bitenlerin ne olduğuna ve bunların araştırma sürecini nasıl etkilediğine işaret etmektedir. Son bilgi türü olan algılara ilişkin bilgiler ise katılımcıların araştırmanın konusu ve süreci hakkındaki düşüncelerini ortaya koyması şeklinde tanımlanmaktadır (Yıldırım, 1999). Bu üç bilgi türü hakkında önemli veriler elde etmeyi sağlayan nitel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı araştırmalarda çalışma konusuna ilişkin olarak derinlemesine ve çok boyutlu bilgiye ulaşmak olanak dahilindedir (Patton, 2002; Yıldırım, 1999). Nitekim çalışma sayısının sınırlı olduğu ya da tamamlanan çalışma sonuçlarının derinlemesine anlaşılmasının istendiği durumlarda nitel araştırma yöntemlerinin kullanılması da önerilmektedir (Patton, 2002; Yıldırım, 1999; Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Bu çalışma kapsamında nitel araştırma desenlerinden biri olan yorumlayıcı fenomenolojik yöntemin kullanılmasına karar verilmiştir. Yorumlayıcı fenomenolojik yöntem, çalışılan konuyu soyut bir konu olmaktan somut bir olguya dönüştürmektedir ve bunu yaparken katılımcıların araştırma konusu ile ilgili yaşantılarından, deneyimlerinden, araştırma konusuna ilişkin algılarından ve bakış açılarından yola çıkmaktadır (Giorgi ve Giorgi, 2003).

Fenomonolojik araştırmalar birkaç kişinin bir kavram ya da fenomen ile ilgili yaşantılarının ortak anlamının tanımlanmasıdır (Creswell, 2018). Araştırmanın erken çocukluk deneyimlerinin çocukların ileriki öğrenme deneyimlerindeki yansımalarını annelerin bakış açısından derinlemesine anlamak amacı doğrultusunda fenomonolojik bir araştırma olarak çalışılmasının ilgili konuda sağlayacağı çok boyutlu, derinlemesine ve bütüncül bilginin (Yıldırım, 1999), alanyazına farklı ve değerli katkılar sunabileceği düşünülmektedir.

Bu doğrultuda, annelerin bakış açısıyla çocuklarının erken çocukluk deneyimlerinin okul deneyimlerindeki rolünün anlaşılması amacıyla yapılacak bu çalışma kapsamında nitel araştırma desenlerinden yorumlayıcı tematik analizin kullanılmasına karar verilmiştir.

2.2 Araştırma Grubu

Araştırma kapsamında yorumlayıcı fenomenolojik yöntem kullanılmıştır. Bu doğrultuda araştırma kapsamında ihtiyaç duyulan grubun oluşturulması için gerekli koşulları sağlayacak olan "amaçlı örnekleme yöntemlerinden" biri olan tipik durum örneklemesi kullanılmıştır. Tipik durum örneklemesi ortalama durumlar hakkında derinlemesine bilgi sahibi olmayı amaçlayan bir örnekleme yöntemidir (Patton, 2002; Yıldırım ve Şimşek, 2006). Hangi şartların tipik olduğunu belirlemek amacıyla Smith ve Osborn (2015)'un önerisinden hareket ederek eğitim konusunda dersle il sıkıntılar ve/veya zorluklar yaşama durumu referans alınmıştır ve örneklem seçiminde gerekli koşulları sağlayan çocukların anneleri ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır.

Seçilen annelerin çocukları ile ilgili olarak çocukları 11-12 yaşlarında olan, özel okulda öğrenim gören ve öğretmenleri tarafından ders içi performanslarında "sessiz", "dersten kolay kopar" ve "dikkati dağılır" ifadeleri ile tanımlanan çocuklardan 6'sının annesi ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Öğretmenlerden öğrencilere ilişkin görüşlerini toplamak amacıyla oluşturulan form yedi kısa cevaplı, üç açık uçlu sorudan oluşmaktadır. Araştırma kapsamındaki annelerden oluşan örneklem grubunu oluşturmak amacıyla öncelikle yaşları 11 ile 12 arasında değişim gösteren 86 öğrencinin eğitim görmekte olduğu 5 şubeden oluşan 6. Sınıf öğrencilerinin sınıf öğretenlerinin "Öğretmen Bilgi Formu"nu doldurmaları istenmiştir.

Bu 86 öğrenciden dersler sürecinde benzer ifadeler kullanılarak ders dinlemeyen öğrenci olarak öğretmenleri tarafından algılandığı belirlenen 6 öğrenci için "sınıf içi tutumlarını" anlamaya çalışmak amacıyla öğretmenlerine doldurtulan "Öğretmen Bilgi Formu" çoktan seçmeli sorularından elde edilen veriler tablo 1'de (EK 4 de yer almaktadır).

Katılımcıların seçimi aşamasında kullanılan "Öğretmen Bilgi Formu"nun öğrencilerin eğitim ve öğretim süreci yaşantılarına ve deneyimlerine ilişkin gözleme dayalı bilgiler sunuyor olması özelliğiyle öneme sahiptir. Bu bağlamda "Öğretmen Bilgi Formu" aracılığı ile öğretmenlerden toplanmış olan bilgiler frekans analizi yöntemi ile değerlendirilmiştir.

"Öğretmen Bilgi Formu"ndan alınan bilgiler incelendiğinde sınıftaki öğrencilerin derse hazırlık yapma süreci hakkında öğretmenler annesiyle görüşülecek 6 çocuğun derse hazırlıklı gelme durumuyla ilgili olarak; 2 öğrencinin hazırlıklı geldiğini, 1'inin çoğunlukla hazırlıklı olduğunu, 2'sinin bazen 1'inin ise hazırlıklı gelmediğini belirtmişlerdir. Öğretmen gözlemlerine göre öğrencilerin dersi dinlediğine ilişkin davranışlar gösterme durumlarına bakıldığında 5 çocuğun bazen dersi dinlediğine ilişkin davranışlar gördüklerini, 1 öğrenci için ise dersi dinlediğine ilişkin davranış gözlemlemediklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin sorumluluklarını yerine getirme durumları hakkında öğretmenleri 2 öğrencinin sorumluluklarını yerine getirdiğini, 4'ünün ise bazen yerine getirdiğini belirtmiştir. Öğrencilerin hiçbirinin derste sıklıkla

mola almadığı belirtilmiştir. Ders dışı şeylerle uğraşmalarıyla ilgili olarak ise 2'sinin uğraştığı, 1'inin bazen uğraştığı, 3'ünün ise uğraşmadığı iletilmiştir. Öğretmenlere öğrencilerin derse katılım durumları sorulduğunda 5'inin bazen, 1'inin ise katılmadığını belirtmişlerdir. Son olarak öğretmenler öğrencilerin derste anlatılan konuyu öğrenmekte zorluk yaşamalarıyla ilgili olarak 3 öğrencinin yaşadığını, 1'nin bazen zorlandığını, 2'sinin ise zorlanmadığını belirtmişlerdir.

"Öğretmen Bilgi Formu" nda yer alan; "Öğrencinin gözlemlediğiniz belirgin tutum ve davranışlarını yazınız.", "Dersi dinleme tutumunu ifade eden 3 kelime yazınız." ve "Belirtmek istediğiniz şeyler", şeklinde olan açık uçlu sorulara verilen cevaplar incelendiğinde elde edilen bulguları gösterir Tablo 1 ve 2'de verilmiştir.

Tablo 1: Öğretmenlerin Öğrencilere İlişkin Sınıf İçinde Gözlemledikleri Belirgin Tutum ve

Gözlemlenen Belirgin Tutum ve Davranışlar	**f**
Dağınık	1
Dersi takip etmekte zorlanır	1
Sessiz	1
Gayretli \istekli	1
Uyumlu	1
Ürkek	1
Hedefsiz	1
Dikkati kolay dağılır	3

Davranışlarını Gösterir Frekans Tablosu

Tablo 2: Öğretmenlerin Öğrencilere İlişkin Ders Dinleme Tutumları Görüşlerini Gösterir Frekans Tablosu

Ders Dinleme Tutumu	**f**

Derse katılmada öğretmen desteğine ihtiyaç duyar	1
Dağınıktır	1
Pasiftir/ Derste kendini göstermez	2
Sınıftan yavaş kalır	1
Güçlük çeker	2
Dalgındır	1
Durgun\ sessizdir	2
Gayretli \isteklidir	1
Uyumludur	1
Ürkektir	1
Dikkati kolay dağılır	3

Verilen öğretmen yanıtlarına bağlı olarak "sessizdir", "kolay kopar" ve "dikkati dağılır" ifadelerinin seçilen altı öğrenci için diğer özelliklerinden daha çok ön plana çıkarıldığı fark edilmiştir. Buna bağlı olarak da aynı okulda 6. Sınıfta öğrenim görmekte olan 86 öğrencinin içerisinden öğretmen formlarında "sessizdir", "kolay kopar" ve "dikkati dağılır" ifadeleri kullanılan bu 6 çocuğun annesi ile yarı yapılandırılmış görüşme yapılmasına karar verilmiştir.

Seçilen çocuklarının annelerinin ve aile durumlarının demografik özellikleri incelendiğinde; annelerin yaşları 33 ile 57 arasında değişmektedir ve yaş ortalamaları 43.5 bulunmuştur. Annelerin 4'ü çalışmaktayken 2'si ev hanımıdır. Çocukların hepsi çekirdek aileleriyle yaşamaktadır ve ebeveynleri birliktedir. Ailelerin sahip olduğu çocuk sayılarına bakıldığında; ailelerden 3'ünün 2 çocuk sahibi olduğu, 2'sinin 3 çocuğu olduğu ve 1 ailenin de tek çocuğu olduğu görülmektedir. Araştırmada gelişimleri konu edilmiş çocuklardan 1'i tek çocuk, 2'si ilk çocuk, 2'si en küçük çocuk ve 1'i ise ortanca çocuktur.

2.3 Veriler ve Toplanması

Verilerin toplanması aşamasından önce araştırma kapsamında uygulamalar yapabilmek amacı ile uygulama yapılacak olan özel okulun müdürü ile görüşme sağlanıp izin alınmıştır. Ardından Maltepe Üniversitesi Etik Kurul Komisyonu'ndan araştırma kapsamındaki uygulamaların yapılması için gerekli olan izinler alınmıştır. Tüm bu işlemlerin ardından ilk olarak öğretmenlerden "Öğretmen Bilgi Formu" aracılığı ile ve sonrasında ise annelerden yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler ve demografik bilgi formu aracılığı ile bilgi toplanmıştır.

Araştırma kapsamında öğretmenlerden öğrencilerin dersler sırasındaki tutum ve davranışlarını belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmış olan Öğretmen Bilgi Formu'nun (EK-1) sınıf ortamında on ila on beş dakika arasında doldurulması istenmiştir. Bu aşamada ilk olarak araştırmanın amacı hakkında gerekli bilgilendirme yapılmış ve sonrasında da ilgili formun öğretmene verilerek doldurulması sağlanmıştır.

Tüm formların doldurulmasının ardından öğretmenleri tarafından ders sürecinde birtakım sorunlar yaşadığı raporlanan öğrencilerin annelerine ulaşılmıştır. Ulaşılan annelerle yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Verilerin toplanması aşamasında katılımcı annelerin belirlenen konuya ilişkin öznel bakış açılarını, deneyimlerini ve algılarını ortaya koymaları için bireysel derinlemesine görüşme yöntemi kullanılmıştır. Görüşmelerin ilk aşamasında anneler araştırma konusunda bilgilendirilmiştir. Araştırmanın ve gerçekleştirilecek olan görüşmelerin amacı açıklanmış, kişisel bilgilerin gizliliği çerçevesinde yalnızca bu araştırma kapsamında veri toplandığı açıklanmıştır. Yapılan bu bilgilendirmenin ardından yaşama ilişkin, kısa ve basit diyaloglar aracılığı ile katılımcıların kaygı düzeylerinin azalması ve kendilerini rahat ve huzurlu bir ortamda hissetmeleri sağlamak amaçlanmıştır. Eş zamanlı olarak annelerin araştırmacıya ilişkin güven duygusu kazanması amacıyla görüşmelerde konuşulan konuların ve olayların gizli tutulacağı ve sadece bilimsel araştırma dahilinde kullanılacağı özenle açıklanarak katılımcıların bu konudan emin olması sağlanmıştır. Güven ortamının sağlanmasının ardından daha önceden araştırmacı tarafından hazırlanmış olan ve konu odağını yansıtabilmek ve görüşmeyi bir çerçeve içinde tutabilmek amacıyla açık uçlu sorulardan oluşan bir rehber takip edilerek ilgili sorular annelere yöneltilmiştir.

Yarı yapılandırılmış görüşmede katılımcılara yöneltilen sorular annelerin hamilelik öncesi sürece, hamilelik sürecine, hamilelik sonrası sürece ve hamilelik sonrası anne-çocuk etkileşimlerine ilişkin deneyimlerini açığa çıkarmak amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Soruların günlük dilde sohbet ediyormuşçasına ve katılımcıların kendilerini özgür hissedebilmesine olanak tanıyacak şekilde, orta düzeyde ses tonu kullanılarak yöneltilmesine özen gösterilmiştir. Bu noktadaki temel amaç annelerin kendilerini rahat ve güvende hissederek, kendilerine yöneltilen sorulara içten ve dürüst bir biçimde yanıt verebilmelerini sağlamaktır.

Araştırmacı tarafından hazırlanmış olan ve katılımcı annelere görüşme sırasında yöneltilen sorular Ek-3'te sunulmaktadır. Genel olarak soruların içeriğine bakıldığında, hamile kalma sürecine ve bebeğin dünyaya gelme sürecine ilişkin deneyimleri araştırmayı amaçlayan soruların ilk soru grubunu oluşturduğu, doğum sonrasındaki bebek gelişimine yönelik olgu ve deneyimler hakkında bilgi edinmeyi amaçlayan soruların ikinci grubu oluşturduğu görülmektedir. Üçüncü ve son grupta yer alan soruların da annelerin çocukları ile olan etkileşimleri ve çocukların okul yaşantıları temelinde bilgi edinmeyi amaçlayan sorulardan oluştuğu görülmektedir. Katılımcılara yöneltilen bu sorular aracılığı ile hamilelik öncesi, hamilelik sırası ve sonrasındaki yaşantıların erken dönem anne-çocuk ilişkisi üzerindeki olası etkisinin tespit edilmesi ve sonrasında ise erken dönem anne-çocuk etkileşimlerinin çocukların eğitim yaşantılarındaki izdüşümlerinin tespit edilmesi amaçlanmaktadır.

Annelerin katılımı ile gerçekleştirilen görüşmeler on dört dakika ile yirmi sekiz dakika arasında sürmüştür. Verilerin toplanması sürecine ilişkin olarak ifade edilmesi gereken bir diğer önemli husus da araştırma ortamı ile ilgilidir. Bu noktada anneler ile tamamlanan yarı yapılandırılmış görüşmeler araştırmacının bağlı bulunduğu kurumun rehberlik servisinde gerçekleştirilmiştir. Son olarak anneler ile yapılan görüşmeler sırasında katılımcıların onayı alınarak daha sonra deşifrelerini yapmak amacıyla görüşmelerin ses kaydı alınmıştır.

2.4 Verilerin Çözümlenmesi

Bu çalışma kapsamında toplanan verilerin analizinde katılımcıların ilgili konuya ilişkin deneyimlerini ve bu deneyimleri nasıl anlamlandırdıklarını ortaya koymayı amaçlayan yorumlayıcı fenomonolojik analiz kullanılmıştır. Yorumlayıcı fenomonolojik analizin yorumlayan doğası nedeniyle analiz süreci katılımcıların dünyayı yorumlamasının yorumlanması şeklinde ifade edilebilir (Smith ve Osborn, 2015).

Verilerin çözümlenmesi aşamasında ilk olarak görüşme ses kayıtlarının harfiyen deşifresi yapılmıştır ve elde edilen deşifreler araştırmacılar tarafından da araştırmanın algısına hakim olmak amacıyla tekrar tekrar okunmuştur. Tüm deşifre ve okuma

işlemlerinin ardından verilerin analizi aşamasında veriyi niceliksel sunmaktan öte anlamı ortaya çıkarmayı amaçlayan yöntem olan nitel tema analizi yöntemi kullanılmıştır (Cho ve Lee, 2014)

Tema analizi "*metin içinde tanımlanan belirli karakterlerden sistematik ve tarafsız sonuçlar çıkarmak için kullanılan bir araştırma tekniği*" olarak tanımlanmaktadır (Lune ve Berg, 2017). Tanımı yapılan ve nitel araştırma yönteminin veri analizi tekniklerinden tema analizinin veriyi temasal olarak ele almasının yanında, metnin içindeki gizli anlamları katılımcıların gözünden görmemizi ve yorumlamamızı sağlaması nedeni ile bu çalışma kapsamında kullanımı tercih edilmiştir (Lune ve Berg, 2017).

Tema analizi altı aşamadan oluşmaktadır ve bunlar veri tanıma, ilk kodlama üretimi, ilk kodlamayla ortaya çıkan temaların araştırılması, temaların gözden geçirilmesi, temaların tanımlanması ve isimlendirilmesi ve raporun yazımıdır (Howitt, 2016). Veri tanıma aşamasında araştırmacı deşifreler ile ve diğer elindeki metinleri ayrıntılı olarak incelemeye başlar. Verileri tanıma eğer deşifreler araştırmacı tarafından yapılıyorsa deşifrelerin yazımı aşamasında başlamaktadır. Bu aşamada araştırmacı elde ettiği verileri kodlama ve temaları oluşturmayla ilgili ilk düşüncelerini geliştirir (Howitt, 2016). İlk kodlama üretimi aşamasında ise yüksek düzeyde analitik çabanın daha iyi araştırmalara yol açtığı bilgisine dayanarak, veriler satır satır kodlanır. Bu kodlamalar araştırmanın üreteceği temalar değil, bu temalara yönelik çalışma sürecinde bir aşamadır (Howitt, 2016). İlk kodlamalardan yola çıkılarak temalar oluşturulur. Bu tema analizinin üçüncü aşamasıdır. Bu aşama için araştırmacının çok daha fazla analitik çaba göstermesi gerekmektedir (Howitt, 2016). Temaların gözden geçirilmesi aşamasında araştırmacı ilk kodlamaların yapıldığı evredeki gibi verilerin temalar etrafında yeniden düzenlenmesi gerekir (Howitt, 2016). Temaların tanımlanması ve isimlendirilmesi aşaması ise kodlama sonrası ortaya çıkan temaların ve alt temalarının oluşturularak elde edilen verilerin netleştirilmesini sağlar. Bu aşamada araştırmacı oluşturduğu temaların ve alt temaların tanımlarını yaparak son aşama için hazırlar (Howitt, 2016). Tema analizinin son aşaması rapor yazımıdır. Bu aşamada araştırmacı elde ettiği temaları araştırma problemini açıklamak için düzenler ve bazı durumlarda

araştırmacı süreçte ortaya çıkan sonuçlara göre araştırma problemlerini yeniden gözden geçirmek zorunda kalabilir (Howitt, 2016).

Ek olarak, analiz aşamasında Mayring (2011) tarafından önerilen tümdengelimsel kategori oluşturma aşamaları dikkate alınmıştır. Bu doğrultuda ilk olarak deşifrelerden elde edilen veriler yazar tarafından ayrı ayrı kodlanmış ve yapılan kodlamalardan hareketle çeşitli temalar oluşturulmuştur. Elde edilen temalar ışığında, anneler tarafından görüşmelerde sunulan veriler araştırmacı tarafından oluşturulan temalara göre düzenlenmiştir (Mayring, 2011). Bir başka deyişle ve Neuman (2008)'ın önerisi doğrultusunda, yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler sonucunda elde edilen veriler, nitel araştırma yöntemine uygun olarak temalar, kavramlar veya benzer özellikler temelinde kategorilere ayrılarak analiz işlemi yapılmıştır (aktaran Bademci, Karadayı, Pur Karabulut ve Bağdatlı Vural, 2018).

Tüm bu işlemlerin ardından tüm kodlamaların oluşturulan bir tema altına yerleştirilmesi sağlanmıştır ve bundan emin olduktan sonra araştırmacılar bir araya gelerek kodların temalarla uyumunu eleştirel bir gözle tekrar incelemişlerdir. Tüm bu analiz işlemlerinin ardından verileri araştırmacının öznelliğinden korumak amacıyla, katılımcı annelerin ifadeleri olduğu gibi, herhangi bir yorum katılmadan araştırmanın bulgular bölümünde sunulmuştur.

Son olarak, hem verilerin toplanması hem de analiz edilmesi aşamasında Mayring (2011) tarafından sunulan doğrulama ölçütlerinden, çalışma grubunun veri toplama tekniği, analiz yönteminin belirlenmesi ve açıklanması aracılığı ile araştırmanın güçlendirilmesi sağlanmıştır. Ayrıca, nitel araştırma alanındaki uygulama örneklerini de takip ederek (örneğin; Demir, Baz ve Atarbay, 2017; Karataş, Sertelin Mercan ve Düzen, 2016) araştırma bulguları ve yorumlarının ayrı bir biçimde ve ayrı başlıklar altında sunulması kararı alınarak çalışmanın iç güvenirliğini arttırmak amaçlanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

2.5 Araştırmacının Rolü

Her ne kadar nitel araştırmanın doğası araştırmacının varlığı ve öznelliğini kabul ediliyor olsa da çalışma kapsamındaki yarı yapılandırılmış görüşmeleri yürüten

araştırmacının, annelerin çocuklarının öğrenim gördüğü okulda rehber öğretmen olarak çalışıyor olması, annelerin bilhassa çocuklarının eğitim ve öğretim ortamındaki olumsuz deneyimlerinin nedenlerine ilişkin yorumlarında tarafsızlığını koruyamamalarının ya da ilgili konulardaki soruların kaynağının öğretmenlerden ya da eğitim ortamından kaynaklanabileceğine yönelik yorumlamalar yapmış olmalarının sebebi olabilir.

Araştırmacının "rehber öğretmen" rolünün yanında, verilerin analizi aşamasındaki öznelliğini minimuma indirmek amacıyla katılımcılar tarafından sunulan ve araştırmacı tarafından deşifre edilen verilerin araştırmacının tez danışmanı tarafından kodlanmasına karar verilmiştir. Yapılan iki ayrı kodlamanın ardından araştırmacı ve danışmanı bir araya gelerek yapılan kodlamaları tartışmış ve temaların son haline karar vermiştir.

BÖLÜM 3. BULGULAR

Bu bölümde, anneler ile yapılan görüşmelerin tema analizinden elde edilen bulgular mevcuttur. Araştırmanın katılımcıları ile yapılan yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler analiz edildiğinde üç ana temaya ve alt temalara ulaşılmıştır. Tablo 3'te ulaşılan ana temaları ve alt temaları göstermektedir.

Tablo 3: Anneler ile Yapılan Yarı Yapılandırılmış Görüşme Analizi Ana Temalar ve Alt Temalarını Gösterir Tablo

Ana Temalar	**Hamilelik**	**Okul Öncesi Dönem (0-6 Yaş)**	**Okul Süreci (6-12 Yaş)**
Alt Temalar	Annenin Bebek Dünyaya Getirme Kararı	Bebeklik (0-2 Yaş)	İkinci Anne: Öğretmen
	Annenin Hamilelik Süreci: Prenatal Deneyimler	Ayrılma	Güncel Okul Deneyimine İlişkin Görüşler
	Annenin Postnatal Süreci	Kreş/Anaokulu (3-6 Yaş)	Annenin Gözünden Çocuğu

Yapılan tema analizinde üç ana tema ortaya çıkmıştır. Bunlar “hamilelik”, “okul öncesi dönem” ve “okul süreci”dir. Üç ana temanın üçer alt teması oluşmuştur. Buna göre ilk ana tema olan “Hamilelik”, “Annenin Bebek Dünyaya Getirme Kararı”, “Annenin Hamilelik Süreci: Prenatal Deneyimler” ve “Annenin Postnatal Süreci” olarak alt temalara ayrılmıştır. Okul öncesi yaş dönemini ele alan ama tema “Bebeklik”, “Ayrılma” ve “Kreş/Anaokulu” alt temalarından oluşmaktadır. Son ana tema olan “Okul Süreci” temasının alt temaları ise “İkinci Anne: Öğretmen”, “Güncel Okul Deneyimine ilişkin Görüşler” ve “Annenin Gözünden Çocuğu” olarak belirlenmiştir. Bu bölümün devamında alt temaları ve kavramlarını gösterir tablolar mevcuttur. İlk ana tema olan “Hamilelik” temasına ilişkin alt temalar ve kavramları Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4: Anneler ile Yapılan Yarı Yapılandırılmış Görüşme Analizi Hamilelik Ana Temasının Alt Temalarına Ait Kavramları Gösterir Tablo

Alt Temalar	**Annenin Bebek Dünyaya Getirme Kararı**	**Annenin Hamilelik Süreci: Prenatal Deneyimler**	**Annenin Postnatal Süreci**
Kavramlar	- Annenin Önceki Kayıp\ Kürtaj \Düşük Deneyimleri - İstenen Bebek ile İlgili İfadeler - İstenen fakat tedavi sonucu gelen bebek - Sürpriz Olan Bebek (İşgal eden, işgalci bebek)	- Stresli\ Kötü Olarak Değerlendirilen Hamilelik Süreci - Rahat Olarak Değerlendirilen Hamilelik Süreci	- Annenin Postnatal Süreçte Kendi Duygusal Durumu: Lohusalık Dönemine İlişkin İfadeler

Tablo 4’te verilmiş olan “Hamilelik” ana temasının alt temalarına ilişkin kavramlara bakıldığında ilk alt tema olan “Annenin Bebek Dünyaya Getirme Kararı” annenin araştırmaya konu edilmiş çocuğunun öncesinde yaşamış olduğu çocuk kayıpları, düşük ve kürtaj deneyimleri, araştırmaya konu edilmiş çocuğun istenen bir bebek olup olmama durumu, annenin tedavi sonucu hamile kalması ve planları dışında gebe kalışı, bebeğin sürpriz bebek oluşu ile ilgili görüşleri derlenmiştir. Annenin

prenatal süreçteki deneyimleri ve ruhsal durumu ile ilgili görüşleri "Stresli/kötü olarak değerlendirilen hamilelik süreci" ve "rahat olarak değerlendirilen hamilelik süreci" olarak iki kavram altında incelenmiştir. Son alt tema olan "Postnatal Süreç"te ise annenin lohusalık dönemi deneyimleri incelenmiştir.

Tablo 5'te "Okul Öncesi Dönem (0-6 Yaş)" ana temasının alt temaları ve kavramları verilmiştir.

Tablo 5: Anneler ile Yapılan Yarı Yapılandırılmış Görüşme Analizi Okul Öncesi Dönem (0-6 Yaş) Ana Temasının Alt Temalarına Ait Kavramları Gösterir Tablo

Alt Temalar	Bebeklik (0-2 Yaş)	Ayrılma	Kreş/ Ananokulu (3-6 Yaş)
Kavramlar	- Bebeğe İlişkin İfadeler - Uyku Düzeni ve Beslenme	- Bebekten İlk Ayrılış (Emzirme ve Sonlandırılması Süreci) - Annenin İşe Dönüşü/ Evde Kalması ve Çocuğundan Ayrılma Sürecine İlişkin İfadeleri	- Çocuğun Evden İlk Ayrılışı: Annenin Gözünden Çocuğun Kreş Deneyimi

Tablo 5 incelendiğinde "Okul Öncesi Dönem" temasının "bebeklik", "ayrılma" ve "kreş/anaokulu" alt temalarına ayrıldığı gösterilmektedir. "Bebeklik" alt teması altında annenin bebeğe ilişkin ifadeleri ve uyku düzeni ve beslenmesine ilişkin ifadeleri derlenmiştir. "Ayrılma" alt teması bebeğin memeyi bırakma süreci ve bebeğin bakım vereninin değişimi süreçlerini içermektedir. Son alt temada ise çocuğun ilk kez evden ayrılarak kreş veya anaokuluna başlaması süreci incelenmiştir.

Son ana tema olan “Okul Süreci”nin alt temaları ve kavramları tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 6: Anneler ile Yapılan Yarı Yapılandırılmış Görüşme Analizi Okul Süreci Ana Temasının Alt Temalarına Ait Kavramları Gösterir Tablo

Alt Tema	**İkinci Anne: Öğretmen**	**Güncel Okul Deneyimine İlişkin Görüşler**	**Annenin Gözünden Çocuğu**
Kavramlar	- Kapsayan olarak öğretmen - Okula gitmek istememe sebebi olarak görülen öğretmen	- Çocuğun Güncel Okul Deneyimi ve Derslere Karşı Tutumu - Çocuğun Ödevlere Karşı Tutumları	- Çocuğun Kişiliğine İlişkin Görüşler - Annenin Çocuğu İle İlgili Olarak Güçlük Çektiğini Belirtir İfadeleri - Annenin Geçmiş Davranışları Nedeniyle Hissettiği Pişmanlıkları

Son ana tema olan “Okul Süreci”nde alt tema olarak ilkokul öğretmenleriyle ilgili görüşler, güncel okul deneyimi ve çocuğun güncel durumu ile ilgili görüşler incelenmiştir. İlkokul öğretmenlerine ilişkin olarak kapsayıcı ve okula gitmeyi istememe sebebi olarak iki kavram ortaya çıkmıştır. Güncel okul deneyimlerinde ise çocuğun okula ve derslere karşı tutumu ve ödevlere karşı tutumu annelerin gözünden incelenmiştir. Son alt tema olan annenin gözünden çocuğunun incelenmesinde ise annelerin çocuğunun kişiliğine ilişkin görüşleri, güçlük çektiği durumlar ve geçmişe yönelik pişmanlıkları incelenmiştir.

Bundan sonraki bölümlerde her bir ana tema, alt tema ve kavramlar annelerin görüşmedeki ifadelerinin deşifrelerinden bölümlere yer verilerek ayrıntılı şekilde incelenmek için başlıklara ayrılmıştır.

3.1 Hamilelik Süreci

Hamilelik sürecinde biri diğerinin içinde olmak üzere iki vücut vardır ve iki kişi tek bir cilt altında yaşar. Bu dönem kadına annesinin rahmindeki sürecini çağrıştırır.

3.1.1 Annenin Çocuk Dünyaya Getirme Kararı

Bu temanın altında araştırmaya katılmış olan annelerin araştırma grubunun oluşturulmasında konu edilmiş çocuklarını dünyaya getirmeden önceki deneyimleri ve hamile kaldıkları döneme ilişkin görüşleri derlenmiştir. İlgili temaya ilişkin derlenen ifadeler "Annenin Önceki Kayıp/Kürtaj/Düşük Deneyimleri", "Annenin İstediği Bebek ile İlgili İfadeleri", "Annenin İstediği fakat tedavi sonucu gelen bebeği" ve "Anne için Sürpriz Olan Bebek (İşgal eden, işgalci bebek)" alt temaları olarak araştırılmıştır.

3.1.1.1 Annenin Önceki Kayıp/Kürtaj/Düşük Deneyimleri

Bu annelerden biri daha sonra kürtaj yaptığı bebeğine olan yaşatma arzusunu ona yansıttığını ve onu yaşatmak için söz verdiğinden bahsetmiştir.

> "Bir süre yapmak istemedim çocuk. Ama ondan önce yüksek lisans döneminde bir hamileliğim oldu ama onu dünyaya getirmek istemedim. Çünkü çok şartlar uygun değildi bir kürtajım oldu." (Anne 1)

> "Hatta hamile kaldım sonra o da bir trafik kazasında düştü. İşte ondan sonra 1,5 sene sonra D. Oldu." (Anne 1)

> "Ben Taha'dan önce bir buçuk aylık bir hamilelik sonlandırdım. Iıı daha doğrusu ilaç kullanıyordum ilaçtan dolayı doktorlarım öngöremedi doğumu ve biz mecbur kaldık sonlandırdık hamileliği." (Anne 2)

3.1.1.2 Annenin İstediği Bebek ile İlgili İfadeleri

İki anne bebeklerinden planlı ve istenen bebek olarak bahsederken, bir anne ise eşi istemese bile kendisinin istediği bir bebek olduğundan bahsetmiştir.

"…bir buçuk sene sonra Talha'ya hamile kaldım ve bebeğimi ona yansıtmaya başladığım. Onu yaşatamadım ama seni yaşatacağım ve karnımda değil kalbimde büyüteceğim dedim. Hep o duyguyla büyüttüm." (Anne 2)

"Eşimin de benim de çok istediğimiz bir bebekti." (Anne 2)

"K'ya zaten bilerek hamile kaldım. İkinci çocuğu istiyordum. Doktora gittik zaman verdi hemen hamile kaldım bir sorun olmadı."(Anne 4)

"Daha doğrusu beklenilen bir bebekti. Eşim istemese de ben istiyordum daha doğrusu. Yani sevinmiştim yani." (Anne 6)

3.1.1.3 Annenin İstediği Fakat Tedavi Sonucu Gelen Bebeği

Annelerden sadece bir tanesi çocuk sahibi olmak istediğini fakat tedavi sonucunda hamile kalabildiğinden bahsetmiştir.

"Çok istiyordum çocuk sahibi olmak ama olmuyordu. Tedavi süreci gördük. Benim için biraz zordu stresliydi korktum olacak mı olmayacak mı? Neyse ki ilk seferde oldu ama tüp bebek oldu." (Anne 5)

3.1.1.4 Anne için Sürpriz Olan Bebek (İşgal eden, işgalci bebek)

İki anne ise plansız hamile kaldıklarını bir anne birinci çocuğunun üstüne ikincisinin hemen gelmesinden dolayı aslında çok hızlı abla olduğunu diğer annenin ise ilk çocuğunun üstüne habersiz bir şekilde hamile kalmasının ilk bebeğin süt hakkının gitmiş olmasına neden olduğu vurgularının arasında yer almıştır.

"Y.ye hamile kalışım abisi 9 kez havale geçirmişti abisini hastaneye götürüp getirirken işte ben o arada grip oluyorum dediler bana sen hamilesin, ben inanmadım. Zaten 3 aylık oluncaya kadar hamile olduğumu anlayamamışım abi o arada emiyor zaten. Yani süt alıyor anneden benden. Y. aylık emdi bile abisinin süt hakkını 3 aylık aldı bile." (Anne 3)

"…ama işte şöyle bir sorun oldu D. 11 aylıkken ben yine hamile kaldım. R. Geldi 11 aylıkken o sütten kesilmek zorunda kaldı. İşte çok çabuk abla oldu o. Hiç abla demedik biz ona, ben onun şeyini yaşadığım için biz asla sen ablasın falan demedik. İkiz gibi büyüdüler." (Anne 1)

Annelerin bebek dünyaya getirme anlatılarında 2 annenin kürtaj ve bebek kaybı yaşadıklarını bunları dünyaya gelen bebeklerinden bahsederken süreçlerine yine de kaybedilen bebekten bahsetmeye başlayarak anlattıkları görülmüştür. 6 anneden sadece

3 annenin istenen ve planlanan bebek olduğundan bahsetmişlerdir. Bu annelerden biri eşi istemese bile kendinin istediğini paylaşmıştır.

İfadelerde iki annenin ise ilk gebeliklerini tamamladıktan kısa süre sonra tekrar hamile kaldıklarını öğrendiklerinden bahsetmiş biri bebeğinin henüz küçük olmasından dolayı bebeğe ait alanın yeni gelecek bebek tarafından işgal edildiğini, bir diğer anne ise yeni gelenin erken geldiğini ve abisinin emme hakkını elinden alarak ilk bebeğin alanını işgal ettiğinden bahsetmiştir.

3.1.2 Annenin Hamilelik Süreci: Prenatal Deneyimler

Hamilelik sürecine ait anlatılarda annelerin bazılarının hamilelik süreci sorunsuz rahat geçen süreç olarak bazılarının ise bu süreçte stresli, kötü hamilelik olarak bahsettikleri (düşük tehlikesi, stresli hamilelik, yaşanan kayıplar) görülmüştür.

3.1.2.1 Annenin Stresli\ Kötü Olarak Değerlendirdiği Hamilelik Süreci İle İlgili İfadeleri

Katılımcılardan 5 anne hamilelik sürecini stresli veya kötü olarak tanımlamışlardır. Annelerin bu süreci yoğun çalışma temposu veya hayatın zorlukları nedeniyle stresli, düşük tehlikesi veya erken doğum riski nedeniyle ise kötü olarak bahsettikleri görülmüştür.

> "Biraz tabi çok çok rahat bir dönem değildi tabii ki mutlaka stresli dönemler olmuştur. Güllük gülistanlık geçirdiğimi söyleyemem. (Neydi o stresler) yani işte okul vardı, hem işte çocuk kim bakacak ne yapacak dedik" (Anne1)

> "Hamilelik sürecim çok kötü geçti." (Anne 2)

> "Doğum riskim vardı ikinciyi yapmamam gerekiyordu ondan dolayı tabi ki doğum riskim olduğunu bildiğim halde devam ettim aldırmadım çocuğu." (Anne 3)

> "Çalışıyordum daha yoğun bir çalışma temposundaydım."(Anne 4)

> "Bütün hamilelik boyunca o stresi yaşadım bir de başka bir takım düşük tehlikesi olunca hep yatmak zorunda kaldım. Zor bir süreç geçirdim diyebilirim." (Anne 5)

3.1.2.2 Annenin Rahat Olarak Değerlendirdiği Hamilelik Süreci İle İlgili İfadeleri

Anlatılarda sadece bir anne hamilelik sürecinden güzel olarak bahsetmiştir.

"Hamileliğimde yani güzeldi. Diğer çocuklardan daha da rahattım" (Anne 6)

Hamilelik süreci anlatılarında annelerin çoğunluğunun hamilelik süreçlerini sıkıntılı ve stresli geçirdiklerini bazılarının ise kötü olarak nitelendirdiği görülmüştür.

3.1.3 Annenin Postnatal Süreci

Analizde "annenin postnatal süreci" anlatılarında annenin kendi duygusal durumu, lahusalık dönemine ilişkin ifadeleri yer almaktadır. Postnatal sürecinden bahseden 3 annenin de normal doğum yaptığı ifadelerinde yer almıştır.

> "Beni hemen aldılar millet beklerken benim girişimle çıkışım bir oldu normal doğumdu zaten." (Anne 3)
>
> "36. Haftada bir iki gün içinde doğum yaptım. Normal sancılarım tuttu. Gittik hastaneye normal doğurdum. Herhangi bir sıkıntı olmadı." (Anne 4)
>
> "Normal doğum istedim zaten normal oldu problem olmadı epidural anestezi ile oldum çünkü." (Anne 5)

3.1.3.1 Annenin Postnatal Süreçte Kendi Duygusal Durumu: Lohusalık Dönemine İlişkin Görüşleri

"Lohusalık dönemim çok kötü geçti." (Anne 2)

"Doğumdan sonra eşimin ailesi beni çok üzdü. Ya şöyle üzdüler; çok sahiplendiler ve bizi baş başa bırakmadılar." (Anne 2)

Annelerin postnatal dönemlerinde doğum şekillerini vurguladıkları ve bu annelerin hepsinin de normal doğum yaptıkları anlaşılmıştır. Bir anne lohusalık sürecinden bahsetmiş ve bu evreyi kötü geçen bir evre olarak tanımlamıştır.

3.2 Okul Öncesi Dönem (0-6 Yaş)

Okul öncesi dönem bebeklik dönemine ilişkin ifadeler (bebeğe ilişkin ifadeler, uyku düzeni ve beslenme), ayrılma bebekten ilk ayrılış (emzirme ve sonlandırılması

süreci, annenin işe dönüşü/ evde kalması ve çocuğundan ayrılma sürecine ilişkin ifadeleri), kreş ve anaokulu (çocuğun evden ilk ayrılışı: annenin gözünden çocuğun kreş deneyimi) alt temalarından oluşmaktadır.

3.2.1 Annenin Bebeğine İlişkin Görüşleri

Bu alt temadaki anlatılarında anneler bebeklerine yönelik, uyku ve beslenme düzenlerine hakkında ifadeler sundukları görülmüştür.

3.2.1.1 Annenin Bebeğin Davranışlarına İlişkin Genel Görüşleri

Bebeğe yönelik ifadeler anlatılarında anneler bebeklerinin uysal, varlıkları ile sıkıntı yaratmayan, o kadar varlığını hissettirmeyen ki birkaç tane daha çocuk yapma hissini annelerde uyandıran bebekler olduğundan bahsetmişlerdir.

> "Bebekliği güzeldi ama çok sevildiği bir ortamda büyüdü. Anneanne dede hala biz, ama işte şöyle bir sorun oldu D. 11 aylıkken ben yine hamile kaldım. R. Geldi 11 aylıkken o sütten kesilmek zorunda kaldı. İşte çok çabuk abla oldu o. Hiç abla demedik biz ona, ben onun şeyini yaşadığım için biz asla sen ablasın falan demedik. İkiz gibi büyüdüler. Mutlaka bir şey olmuş olabilir çünkü çok ağır bir çocuk. Küçükken de öyleydi. Çok böyle temkinliydi işte garanticiydi." (Anne 1)

> "Uysal bir çocuk olarak büyüdü. Hiç haşere hırçın bir çocuk olarak büyümedi." (Anne 3)

> "Yani K.'nın bebekliği eğer birinci çocuk olsaydı ben birkaç tane daha doğururdum diyorum." (Anne 4)

> "Hiç zorlamadı beni bebekken de hiç zorlamadı. Hani sıkıntılı, aliyim, kucak isteyim diyen bir çocuk değildi gece hiç ağlamazdı, hiç yormadı beni" (Anne 5)

> "Ne biliyim o büyürken de rahata oldum. Bebeklik dönemimde de çok rahat geçirdik bir sıkıntımız olmadı." (Anne 6)

3.2.1.2 Annenin Bebeğin Uyku Düzeni ve Beslenme Süreçlerine İlişkin Görüşleri

Anlatılarda annelerden biri uykuya geçişi reddeden ama kilolu taşınması zor bebek olarak ifade ederken, bir anne bebeğin uyurken zor uyuyan ve kısa süre sonra

uyanan bebek olduğunu ifade etmiş bir anne ise beslenme konusunda bebeğin besin kabul etmediğini ve ellerini pijamanın içine sokarak zorla bebeği beslediğini ifade etmiştir.

> "Uykusu azdı. Uyku problemi çok fazlaydı, gece uyumayı reddediyordu. Mama aldı ek doymuyordu. Kilolu bir çocuktu iri yarıydı. Taşımakta zorlanıyorduk onu." (Anne 1)

> "Uyku düzeni biraz uyumayan bir bebekti çok az uyuyan bir bebekti çok zor uyuyan uyuyunca da bir 35 40 dk uyuyor hemen uyanırdı çok kısa uyurdu." (Anne 5)

> "Bebekliğinden beri, ben hatırlıyorum ilk denemelerimizde yedi aylıktı elini pijamalarının içine koyardım ki bir lokma bir şeyler koyayım diye. Şu an da hala o süreci atlatamadık." (Anne 2)

Üç anne anlatılarda bebeklerinin uyku ve beslenme konusunda sorunsuz olduğunu uykuya ve beslenmeye düşkün olduklarını ve zorlanmadıklarını belirtmişlerdir.

> "Uykusuna çok düşkündü. Kilolu büyüdü. Yemeğini yerdi orada uyurdu." (Anne3)

> "İlk günden itibaren mamaya başladığım için k. Çok güzel uyudu. Akşam 9 yatıyordu sabah 9 da kalkıyordu." (Anne 4)

> "Uyku düzen güzeldi uyumayan bir bebek huysuz bir bebek değildi, rahattık yani onunla her yere gidiyordum onunla hiç zorlanmadım diyebilirim." (Anne 6)

Annelerin "Bebeklik" alt temasındaki anlatılarında bebeklerden bahsederken genel olarak uyumlu, varlığı ile rahatsızlık vermeyen, bebekler olarak ifade edildikleri görülmüştür. Annelerin bu evrede "beslenme ve uyku" temalarından da bahsettikleri. Bebeklerin 3'ünün uyku ve beslenme konusunda sorun yaratmayan, yediği yerde uyuyan bebek oldukları ifadelerde yer almıştır. Annelerden biri bebeğinin yemek yemeği reddettiği için ellerini pijamasının içine koyarak zorladığını, bir anne ise bebeğinin taşımakta zorlanacak kadar iri ve doymayan bebek olduğunu doymadığı içinde kısa süreli uyuduğundan bahsetmiştir.

3.2.2 Ayrılma

Ayrılık alt teması anlatılarında annenin bebekten ilk ayrılışı olan emzirme süreci ve sonlanması, annenin işe dönüşü/ evde kalması ve çocuğundan ayrılma sürecine ilişkin ifadeleri yer almaktadır.

3.2.2.1 Annenin Bebekten İlk Ayrılışı (Emzirme ve Sonlandırılması Süreci

Bebekten ilk ayrılış anlatılarında bebeğin emzirilme süreci ve ne kadar emdiğine dair ifadeler yer almaktadır. Annelerden bir tanesi 6 ay emzirerek sonrasında yalancı emzik verdiğini belirtirken iki anne ise çok emdiklerini zorla bıraktırdıklarını paylaşmışlardır.

> "Yirmi iki ay endi. Çok fazla emdi. Yani çok fazla emdi çok değil de iki yaşına kadar emdi." (Anne 2)

> "6 ay emdi. 6 aydan sonra emmemeye başladı yalancı emzik almadı ek gıdaya başladım." (Anne 3)

> "9 aylıkken zorunlu kestim çünkü zaatüre olduğundan çok yoğun antibiyotik kullanınca doktor dedi ki emdirmeyi kesiceksin." (Anne 4)

3.2.2.2 Annenin İşe Dönüşü/ Evde Kalması ve Çocuğundan Ayrılma Sürecine İlişkin İfadeleri

Annelerin işe dönüş anlatılarında 3 annenin de bebeğiyle 1,5 yaşında işe başlayarak bakıcıya bıraktıklarını paylaşmışlardır.

> "Annem ve babam vardı. Onlar baktılar. He dönem dönem şey oldu bakıcı geldi hatta o kreşten öğretmeni 4-5 ay ona baktı. " (Anne 1)

> "1,5 yaşında çalışmaya başladım bakıcı baktı." (Anne 4)

> "1,5 yaşındayken çalışmaya başladım. Karşı komşumuz baktı ona. Şöyle ben başladım çalışmaya önce biraz normal davrandı ama sonra bir ay geçtikten sonra ben tabi onu alıştırmaya çalıştım işe gitmem gerekiyor sana şunu alacam bunu alacam para kazanmam gerekiyor akşam geleceğim. Hep böyle konuşuyorduk anlıyor gibi geliyordu bize 1 ay kadar falan sonraydı bir sabah kalktı geldi yanıma ben hiç oyuncak istemiyorum kıyafet alma bana ben hiç ağlamam hiçbir şey istemem üzülmem sen işe gitme dedi. Ben ağlaya ağlaya işe gittim tabi o gün." (Anne 5)

Sadece bir anne bebeğinden hiç ayrılmadığını paylaştı. Bu anne geçmişe yönelik pişmanlıklar anlatılarında

> "Ya şöyle keşke bakıcı alsaydım onunla büyütseydim dediğim oluyor. Çünkü fazla çok yakın olmakta iyi olmuyor sürekli sen ilgileniyorsun bir şey oluyor sen çatışıyorsun. Biraz mesafeli olmayı denemek istedim. Bu yemek konusunda özellikle bir bakıcı olsaydı bana yaptığı nazı ona yapmayacaktı." (Anne 6)

şeklinde ifadelerde bulunmuştur.

> "Ayrılmalarımız hiç olmadı ayrı kalmadık hiç bilmiyorum idare ediyorduk öyle."(Anne 6)

Ayrılık alt teması anlatılarında 3 annenin bebeklerinden sadece birini 6 ay diğerlerini ise çok uzun emzirdiklerini ve memeyi zorla bıraktıklarını paylaştıkları görülmüştür. 3 annenin ise 1,5 yaşlarında bebeklerini bakıcıya bırakarak çalışmaya başladıkları öğrenilmiştir. 1 anne ise bebeğinden okula başlayana kadar hiç ayrılmadığını paylaşmıştır.

Annelerden biri bebeğinin çalışmasına oyuncak istemediğini belirterek duygusal bir tepki verdiğini, görüşme sırasında duygulanarak anlatmıştır. Bu bebeğin annesinin kreş alt teması anlatılarında

> *"Servise veremedim, çok ağlamış gitmek istememiş baba beni bırakma diye bütün mahalle sokağa dökülmüş falan o mesela üzmüştü beni (sesi titredi)." (Anne 5)*

ifadeleri yer almaktadır.

3.2.3. Kreş/ Anaokulu (3-6 Yaş) Süreci

Kreş\ Anaokulu alt teması anlatıları çocuğun evden ilk ayrılışı: annenin gözünden çocuğu kreş deneyimi ifadelerini içermektedir.

3.2.3.1 Çocuğun Evden İlk Ayrılışı: Annenin Gözünden Çocuğun Kreş Deneyimi

5 annenin çocuğunun evden ilk ayrılışı anlatılarında ifadeleri yer almıştır. Annelerin ifadelerinde çocuklarının 3 – 3,5 yaş aralığında kreşe başladıklarından bahsetmişlerdir.

> "Sonra bir dönem 3 yaşındayken kreşe verdik farklı şeylerde yapsın diye." (Anne 1)

> "Otuz dört aylıkken kreşe başladı. Altı yeni bezden çıkmıştı ve otuz dört aylıktı. Onu da sırf benim sosyal çevremden dolayı verdim. Çünkü annem yani anneanne, babaanne ve teyzem biz bermuda şeytan üçgeni gibi yaşıyorduk. Çocuk nefes alamıyordu, yaşıtlarıyla bir kalamıyordu." (Anne 2)

> "Ayrılırken hiç sıkıntı yaşamadık. Ben gidiyim gelicem oğlum diyordum. Hiçbir sorun çıkarmadı diyorlardı uslu uslu duruyormuş. Ne derseler onu yapıyormuş." (Anne 3)

> Aynı anne kreş ile ilgili anlatılarına başka bir temada

> "Kreşe gitti özele verdim. Abisini devlete vermiştim. Özele verdim benim için ayrıcalıklıydı" (Anne 3)

ifadelerini eklemiştir.

> "Rahat okula başladı. İlk gün kreşe bıraktım dediler bir hafta duracaksınız bir iki gün geçti gelmiyor yanıma 3. gün dediler ki gelmenize gerek yok K. Sizi aramıyor." (Anne 4)

> "Kreşe gitmesini istemezdim bir kere 3,5 yaşında o bizi zorladı biraz yani ilk gün götürdük ikinci gün evden servis aldı ve ben işe erken gitmiştim ondan erken çıkmak zorunda kalmıştım. Servise veremedim, çok ağlamış gitmek istememiş baba beni bırakma diye bütün mahalle sokağa dökülmüş falan o mesela üzmüştü beni (sesi titredi)." (Anne 5)

Çocuğun evden ilk ayrılışı anlatılarında bir anne evde büyükler tarafından çok sıkıştırıldığı ve çocuğu nefes alsın diye evden uzaklaşması amacıyla kreşe verdiğinden bahsetmiştir. Annelerden ikisi ise kreş için ayrılırken çocuklarının kendini hiç aramadıklarını öğretmenleri ne istiyorsa çocuğun yaptığını ve çok rahat ayrıldıklarından ve süreçte bebeğin annenin yokluğunda anneyi aramadığını ifade etmiştir.

3.3 Okul Süreci (6-12 Yaş)

Okul süreci ana teması altında ikinci anne: öğretmen (kapsayan olarak öğretmen, okula gitmek istememe sebebi olarak görülen öğretmen), güncel okul deneyimine ilişkin görüşler (çocuğun güncel okul deneyimi ve derslere karşı tutumu çocuğun ödevlere karşı tutumları), annenin gözünden çocuğu çocuğun kişiliğine ilişkin görüşler (annenin çocuğu ile ilgili olarak güçlük çektiğini belirtir ifadeleri, annenin geçmiş davranışları nedeniyle hissettiği pişmanlıkları) alt temaları yer almaktadır.

3.3.1 İkinci Anne: Öğretmen

İkinci anne: öğretmen teması anlatılarında kapsayan olarak öğretmen ve okula gitmek istememe sebebi olarak görülen öğretmen alt temaları mevcuttur.

3.3.1.1 Kapsayıcı Olarak Öğretmen

Üç anne anlatılarında öğretmenlerden çocuklarının üzerinde emeği büyük olan ve olumlu etkiler yaratan okul döneminin sorunsuz yaşamasını sağlayan olarak bahsetmişlerdir.

> "Burada öğretmeninin çok büyük çabasını gördük. Çok severek ve hayatından çalarak E.t'ya eğitim verdi. Ve ben Nesibe Öğretmen'in ilerde benim öğretmenim nasıldı derse Nesibe Öğretmen'i ve Tuğba Öğretmen'i anlatabileceğim. Iıı açıkçası E.T'nın eğitimine bakarsak çok iyi bir yerde eğitim aldığını düşünüyorum." (Anne 2)

> "İlk bir ayın içinde kuranı öğrendi. Öğretmenler hediyelendiriyormuş sevdi ve öğrendiğini unutmazdı. Çünkü hiçbir şekilde unutmazdı." (Anne 3)

> "Öğretmeni çok tatlıydı. Sınıfı da çok güzeldi Ankara'daydı." (Anne 1)

3.3.1.2 Okula Gitmek İstememe Sebebi Olarak Görülen Öğretmen

İki anne ise anlatılarında öğretmenini sevmediğinden okula öğretmenden ilgi görmediği veya öğretmenin agresifliği nedeniyle kendinin sevilmediğini düşündüğünden çocuğun okula gitmek istemediği ifadeleri yer almıştır.

> "İlkokulda devlet okuluna gitti ilk önce biraz bocaladı öğretmeni biraz yaşlı bir kadındı şeydi pek de böyle sevgi göstermiyordu. İstemiyordu gitmek beni sevmiyor öğretmenim diyordu tabi bu kurumda ilgiye alışmış bir çocuktu o devlet okuluna gidince 40 kişilik sınıfta biraz bocaladı dediğim gibi öğretmeninde çocuklara öyle bir şeyi yoktu yani müsemması yoktu sert bir kadındı. İstemiyordu gitmek beni sevmiyor öğretmenim diyordu." (Anne 5)

> "Öğretmenini sevmiyordu. Öğretmeni biraz agresifti." (Anne 6)

Annelerin anlatılarında çocuklarının öğretmenlerine bakış açılarının okula gitme isteklerini ve derslere yönelik meraklarını olumlu olumsuz etkilediğine yönelik ifadeler

yer almaktadır. Bu anlatılardan yola çıkarak öğretmenlerin kapsayarak (sevgi göstererek) okulu sevdiren ve okulu sevmemesi nedeni olarak sevgi göstermeyen, agresif öğretmen olarak bahsedildiği anlaşılmaktadır.

3.3.2 Güncel Okul Deneyimine İlişkin Görüşler

Güncel okul deneyimine ilişkin görüşler teması anlatılarında çocuğun yakın zamandaki okul deneyimi ve derslere karşı tutumu ve çocuğun ödevlere karşı tutumu ifadeleri yer almaktadır.

> "Okulu çabuk sevdi adapte oldu. İlk hafta biraz sormuş ağlamış ama normal bence bilmiyorum." (Anne 5)

3.3.2.1 Çocuğun Güncel Okul Deneyimi ve Derslere Karşı Tutumu

Anlatılarda annelerin tamamı çocuklarının derslere karşı ilgisiz ve kendilerinden beklenen ders konusunda hayırları olduğunu ifade etmişlerdir. Bir anne çocuğunun sosyalleşmek için gittiği zaman çok mutlu olduğu bir yer olarak bahsederken bir anne çocuğunun kendini özlemesi nedeniyle okula gitmek istemediğini paylaşmıştır. Annelerden biri ise çocuğunun zorlanmaya gelemediğini ama bunu normal karşıladığını belirtmiştir.

> "Sosyal olarak baktığımızda burada çok mutlu. Başka bir okulu ben çok ısrar etmeme rağmen istemedi." (Anne2)

> "Ama ders konusunu tamamen reddediyor." (Anne2)

> "Biraz daha odaklı ilgili olması gerekiyor." (Anne 3)

> "Okulda dersi dinlediğini düşünmüyorum. Notlar yükselişte değil düşüşte." (Anne 4)

> "Sabahları şey diyor ben okula gitmesem de senin yanında kalsam ben seni çok özlüyorum anne diyor." (Anne 4)

> "Dersler konusunda bi de artık hayırları var." (Anne 4)

> "Akademik olarak başarılıydı ama okula çok severek gittiğini söyleyemem ama şunu düşünüyorum kendi çocukluğumu düşünüyorum bende severek gitmezdim lisede severdim okula gitmeyi. İlkokulda bana normal geliyor o da derslerden yoksa arkadaşları ile birlikte olmak fikri güzel ama derse girmek, ödev yapmak, çalışmak onlar. Ortaokulda da hala arada söyleniyor. Zora gelmek istemiyor işin doğrusu bu." (Anne 5)

"Daha fazla çalışması gerekiyor bence bu sene okulu da biraz şey yaptı boşladı gibi derslerde bir düşüş var." (Anne 5)

3.3.2.2 Çocuğun Ödevlere Karşı Tutumu

Anlatılarda 3 anne çocuğun ödevlerine karşı tutumlarına yönelik ifadeler kullanmış olup, üç annede benzer ifadelerden bahsederek çocuklarının ödev yaparken yavaş ve ağır olduklarından ödevlerini yaptırmakta zorlandıklarını ve kendileri tarafından dürtülmesi sonucu yapıldığından bahsetmişlerdir.

"Ödev konusunda çok zaman harcıyor. Böyle yavaş yavaş. Neden bu ödevler bu kadar yavaş yapılıyor acaba diyorum. Dalıyor başka şeyler. Büyük ihtimalle konsantrasyonu kaçıyor orada başka şeylere dalıyor. Kızım hadi daha o var şu var. Uzun zaman alıyor ödevler." (Anne 1)

"Eve geliyoruz ödevler dürtülerek yapılıyor. Dün mesela bir test yapalım dedik 1 soruyu bir saatte falan başka şeylerle ilgileniyor kalemle ilgileniyor oyuncakla ilgileniyor. Ben bi şey yapıyorsam bana müdahale ediyor kafa testte değil yani başka yerde. Hiç derslerle alakası yok." (Anne 4)

"Ders çalıştırmakta zorlanıyorum yani bu sene." (Anne 5)

Annelerin ifadelerinde çocukların okula yönelik ödev sorumluluklarını içselleştirmedikleri, kendilerinin sorumluluğu olarak değil annelerin hatırlatmaları veya dürtmeleri sonucunda fakat yine de çok yavaş ve isteksiz yaptıkları annelerin ifadelerinde yer almaktadır. Öğrenmeye ve tekrar etmeye merak duymadıklarını annelerin ifadelerinde çocuklarının genel olarak okulu sosyalleşme alanı olarak gördükleri yer almaktadır.

3.3.3 Annenin Gözünden Çocuğu

Annenin gözünden çocuğu temasında çocuğun kişiliğine ilişkin görüşler, annenin çocuğu ile ilgili olarak güçlük çektiğini belirtir ifadeleri, annenin geçmiş davranışları nedeniyle hissettiği pişmanlıkları alt temaları yer almaktadır.

3.3.3.1 Çocuğun Kişiliğine İlişkin Görüşler

Anneler çocuklarının kişiliğine yönelik özelliklerinde ortak olarak "hayır" demeyi bilemeyen, kendini ortaya koyma özelliği olmayan, isteklerini ifade edemeyen,

başkalarına karşı çok hassas, nazik, itiraz etmeyen mantıklı çocuk ifadeleri kullanmışlardır.

> "Biraz hayır demeyi öğrenmesi gerekiyor." (Anne 1)
>
> "Kendisini ortaya koymalı bazen." (Anne 1)
>
> "Sen bana lütfen istediğimi öyle. Bana da yapsın. Bana söylesin istiyorum. Tabi isyankar çocuk istemiyorum ergenlikte fakat bir takım şeyleri böyle içine atarsa ergenlikte patlar diye düşünüyorum." (Anne 1)
>
> "Sahiplenici, duygusal aşırı. Kimseyi kırmaz kolay kolay." (Anne 3)
>
> "İnsanlara nasıl hitap edeceğini biliyor nazik ve saygılı bir çocuk. Ama onun yanında çok da hassas bir çocuk bu kadar hassas olmasını istemezdim bana çok düşkün bana bu kadar düşkün olmasını istemezdim." (Anne 4)
>
> "Yani yaşının üstünde küçüklüğünden beri öyle dediğim gibi anlattığınızı anlar zorunlu olduğunda kabullenir belki itiraz eder ama sebeplerini anlattığımızda anlar çünkü böyle mantıklıdır." (Anne 5)

3.3.3.2 Annenin Çocuğu İle İlgili Olarak Güçlük Çektiğini Belirtir İfadeleri

Anlatılarda bir anne çocuğunun çok öfkesi olduğunu bu öfkeyi atlatamadığını ve kızgın olduğu için öğrenmek istemediğini, üç anne ise çocuklarının tutturma, inatçılık ve baskıcı olması nedeniyle çocukları ile ilgili olarak güçlük çektiklerini belirtmişlerdir.

> "E.T'nın öfkesi var. Öfkesini atlatamıyorum. O öfkeyi atlatsam okul başarısı da yükselecek. E.T bir şeylere kızdığı için öğrenmek istemiyor. Feyz alıp ders çıkaracağına yandaki arkadaşı başarılıysa kendine kızıp kendini cezalandırıyor. Bunun da acısını benden çıkarttığını düşünüyorum." (Anne 2)
>
> "Baskıcı olması. Bazen bahşedemiyorum. Öz güveni çok yüksek o yüzden aşamıyorum." (Anne 3)
>
> "Kendi kararlarını kendi verip arkasında dursun." (Anne 1)
>
> "Problemimiz o birazcık inatçı bir çocuk." (Anne 5)
>
> "Biraz iddia şeyimiz var. Sürekli tutturma var tutturmalar beni rahatsız ediyor." (Anne 6)

3.3.3.3 Annenin Geçmiş Davranışları Nedeniyle Hissettiği Pişmanlıkları

Anlatılarda üç anne bebekleriyle zaman geçirememiş olduklarına yönelik pişmanlıklarını paylaşmışlardır bu annelerden biri yeniden hamile kalması nedeniyle

bebeğiyle zaman geçiremediğinden iki anne ise çalıştığı için pişmanlık duyduklarını belirtmişlerdir. Annelerden biri zorla yemek yedirme tutumu nedeniyle pişman olduğunu belirtirken bir anne ise hiç ayrılmadıkları için çocuğu ile mesafeli olamadıklarını bu yüzden ona naz yaptığını bu yüzden bakıcı tutmaya yönelik pişmanlığı olduğundan bahsetmiştir.

> "Kardeşiyle arasındaki yaş 2,5 yaş falan mı olsaydı onu düşünmedim değil. Çok mu çabuk olmuş acaba dedim. Onu bir düşünüyorum bazen." (Anne1)
>
> "Yemek yemeği keşke zorlamasaydım." (Anne 2)
>
> "Şöyle hani biraz daha çocukla vakit geçirseydim 3 yaş mesela 3 yaşa kadar çalışmasaydım." (Anne 4)
>
> "Mümkün olsaydı keşke biraz daha vakit geçirmiş olsaydım." (Anne 5)
>
> "Ya şöyle keşke bakıcı alsaydım onunla büyütseydim dediğim oluyor. Çünkü fazla çok yakın olmakta iyi olmuyor sürekli sen ilgileniyorsun bir şey oluyor sen çatışıyorsun. Biraz mesafeli olmayı denemek istedim. Bu yemek konusunda özellikle bir bakıcı olsaydı bana yaptığı nazı ona yapmayacaktı." (Anne 6)

Annenin gözünden çocuğu anlatılarında çocuklarının ortak özellikleri olarak hayır diyemedikleri, nazik, kimseyi kırmayan, kendini ortaya koyamayan çocuklar olduklarını vurgulamışlardır. Buna rağmen evde en çok zorlandıkları çocuklarına ait özelliklerinin ise baskıcı, kendi dedikleri olsun isteyen, inatçı, tutturan çocuklar olduklarını paylaşmışlardır. Annelerin anlatılarda ellerini cebine sokarak bebekken yedirdiğini anlatan annenin zorla yedirmeye yönelik pişmanlığı olduğunu ifade ettiği görülmüştür. Aynı anne çocuğundan öfkeli ve inatçı olarak bahsetmiştir. Annelerin anlatılarında iki annenin iş nedeniyle erken ayrılmalarına yönelik pişmanlıkları varken bir annenin ikinci çocuğa gebeliği nedeniyle çocuğuyla zaman geçiremediğini ve buna yönelik pişmanlığını paylaştığı görülmüştür. Bir anne ise aşırı zaman geçirmenin hiç ayrılmamanın çocuğun ona nazlanmasına neden olduğu düşüncesi ile bakıcı tutmadığına yönelik pişmanlığını ifade etmiştir.

BÖLÜM 4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma sürecinde elde edilen sonuçlar, sonuçların ilgili literatür çerçevesinde tartışılması ve ileride bu çalışmadan yola çıkılarak yapılabilecek araştırmalara öneriler sunulmuştur.

4.1. Tartışma

Araştırmada annelerin bakış açısıyla çocuklarının erken çocukluk deneyimlerinin güncel okul yaşantılarına etkileri anlaşılmaya çalışılmıştır. Yapılan tema analizi sonucu elde edilen bulgularda üç ana tema; hamilelik süreci, okul öncesi dönem ve okul dönemi temaları elde edilmiştir.

Hamilelik süreci ana temasının alt temaları olarak annenin çocuk dünyaya getirme kararı, prenatal deneyimleri ve postnatal süreci temaları elde edilmiştir. Annenin çocuk dünyaya getirme kararı alt teması içinde annenin önceki kayıp, kürtaj ve düşük deneyimlerine, annenin istediği bebek ile ilgili ifadelerine, annenin istediği fakat tedavi sonucu gelen bebeği ile ilgili ifadeleri ve anne için sürpriz olan bebeği ile ilgili ifadelerine yer verilmiştir.

Hamilelik sürecine ilişkin olarak annelerin anlatıları sonucunda süreci sorunlu veya sorunsuz olarak ifade ettikleri görülmüştür. Sorunlu hamileliklere ilişkin ifadelere bakıldığında annelerin düşük tehlikesi, erken doğum yaşantısı ya da süreçte yaşadıkları bir kaybı vurguladıkları görülmüştür. Anne-bebek bağlanma süreci aşamalar halinde gelişir, bu aşamalar ise gebelik, doğum ve doğum sonrası dönemleridir. Alan yazında bağlanmanın gebelik sürecinde başladığı kabul edilmektedir. Müller (1996), maternal-fetal bağlanmanın anne ve doğmamış bebeği arasında gelişen tek ilişki olduğundan bahseder. Alan yazındaki bu bilgi ile paralel olarak sadece bir anne hamilelik sürecinde bebek ile bağ kurmaya başladığını ifade ederken bir diğer anne ise eşinin doğmamış

bebekleri ile ilişki kurduğunu paylaşmıştır. Bu annelerin dışında kalan katılımcıların, hamilelik sürecinde bebeğe yönelik ifadeler kullanmamış oldukları görülmüştür.

Hamilelik sürecinde anne kendi bedenini hem kendisi olarak hem de bir başkası olarak deneyimler. Hamile birey içsel hareketleri başka bir canlıya ait olan ve paylaştıkları bedenin sınırlarının günden güne değişmesi ve beden odağının kafa dışında gövdeye de kaymış olması ve tam anlamıyla başkasına da ait olmayan bedenden ötürü bölünmüşlük hissi yaşarlar. Bu bir anlamda hamile kişinin kendi annesinin bedeninde deneyimlediği bastırmış olduğu zamanların hatırasıdır. Bu annede masum bir narsisizmi getirir (Young, 1984). Bu paralelde analizler sonucu ulaşılan bulgulara bakıldığında annelerin hayatında bebeğin varlığından bahsedilmediği veya bir nesne olarak bahsedildiği görülmüştür.

Hamilelik süresince her kadın beden algılarıyla ve değişen vücudu hakkında bilinç kazanır ve kadının hamilelikte yaşadığı bedensel değişimlerin tümü anneliğe zihinsel hazırlığında ona yardımcı olur (Stern, Bruschweiler ve Freeland, 2016). Ancak gebenin yaşadığı hızlı fiziksel değişim ve buna ayak uydurması için tanınan sürenin kısıtlılığı kadının vücut imajını bozar (Stern, Bruschweiler ve Freeland, 2016).

Bireyin gelişiminin erken dönemlerinde bedensel ihtiyaçları nesnelerle karşılandığında yani birey dışsal objelerle etkileşim kurmaya başladığı andan itibaren kendi bedensel deneyimlerinden hareketle kurduğu ben temsili için Anzieu ‘Deri –Ben’ ifadesini kullanmıştır. Kişiliğin iki temel bileşeni olan beden ve ruhsallığa göndermede bulunan ‘Deri-Ben’ kavramı incelendiğinde; deri-ben bireyin ruhsallığını tutma işlevini yerine getirmekle yükümlüdür. Bedenin tek bir kısmına yöneltilen ilgi ve bundan doğan detaylar kişinin bedenin bütününe dair olan ifadeyi bulandırır (Ancet, 2010).

Bu açıdan bakıldığında gebenin karnına yönelen ilgi tüm bedenine dair geliştirdiği anlamı açılanamaz hale getirebilir, bu da ‘deri-ben’in işlevselliğini yitirmesi ve kişinin ruhsallığının bozulmasına sebep olabilir. Buna bağlı olarak anneler bedenlerinde, eşleri ile ilişkilerinde ve hareket etme kabiliyetlerinde değişimlerin olmamasını olumlu olarak değerlendirmişlerdir. Bu noktada annelerin bedenlerinin doğumdan sonra hamilelik öncesi haline dönmesi, ‘deri-ben’in eski işlevselliğine kavuşmasına etki etmiştir denebilir.

Birincil annelik tasası Winnicott'un sözünü ettiği, gebeliğin ilk anından itibaren bebeğin doğumunu izleyen ilk haftalarda annenin bebeğine karşı aşırı duyarlılığını ifade eden bir kavram olarak kullanılmaktadır (Abrevaya, 2007). Araştırma grubunu oluşturan annelerin görüşmelerde özellikle istenmeden sonlanan gebelik deneyimi olan annelerin yarım kalan gebeliklerinin ardından gelen çocuklarına ilişkin "istenen bebek" ifadelerinde daha yoğun görüşler sundukları görülmektedir. Andre Green de Winnicott'a benzer bir şekilde, gebelik ve annelik deneyimlerinden kaynaklanan, annenin algılarının tamamının bir süre için bebeğine kanalize edilmesine 'annelik deliliği' demiştir (Tunaboylu- İkiz, 2007). Julia Kristeva anneliği bir işlev olarak değil bir tutku olarak tanımlamış, bu bağlamda da anneliği biyolojik olmaktan çıkarıp anlam ve dil düzeyine odaklamıştır (Tunaboylu- İkiz, 2007).

Bu aşırı duyarlılık hali neredeyse bir hastalık olarak görülebilir, hastalığın tedavisi de anne-bebek ilişkisinin kalitesine bağlıdır. Anne bebeğine bakım verme noktasında yeterli olduğu inancında olursa sosyal hayatına çevresindeki diğer uyaranlara karşı ilgisini yeniden kazanabilir (Tunaboylu- İkiz, 2007). Bu nedenle anne için sürpriz olan bebek ile ilgili ifadelerinde planlanmadan gelen bebeğe ilişkin annelerin hamileliklerini olumsuz bir deneyim olarak aktardıkları görülmüştür. Anneyle bebeği arasındaki aşk ilişkisi de tıpkı diğer aşk ilişkileri gibi çiftedeğerlik (sevgi ve nefretin bir arada olması) barındırır (Abrevaya, 2007). Winnicott annenin deneyimlediği bu nefret için birçok sebep olduğunu söyler: Çocuk gebelikte ve doğumda annenin bedeni için tehlike oluşturmaktadır. Ayrıca yaşamı boyunca iyiliğini gözetmesi, hatalarının bedelini ödemesi gereken biri olarak hep var olacaktır. Bu durum iki ebeveyn için de geçerli olsa anne kendisini daha fazla sorumlu hisseder. Zira insan yavrusunun taşıyıcısı, ilk bakım vereni olan anneye ihtiyacının uzun yıllar devam ettiği uzamanlar arasında kabul görmüş bir gerçekliktir. Bu nedenle annelerin sürpriz olarak gelen bebekleriyle ilgili önceki çocuğa bakım vermelerine engel olduklarına dair ifadeler sunmaları da anlamlılık kazanmaktadır.

Hamilelik arzusu bedenin annesi gibi çalıştığını ispat etmek olarak görülebilirken beraberinde çocukla ilgilenme ve çocuğu yetiştirme ile ilintili olmaktadır (Missonier, 2006, aktaran Tunaboylu-İkiz, 2007). Hamilelik döneminde annelik öncesi tarihin canlanması aşk ve sevginin yanında suçluluk, rekabet, nefret gibi çeşitli

duygulanımların da oluşması söz konusu olmaktadır. Bu süreçte bulunan dürtülerle bilinçdışının en etkin olduğu anları da barındırmaktadır. Bu dürtülerle başa çıkmak zorlaştığında, hamileler '9 ay nasıl geçecek? Sıkıntılarla nasıl başa çıkacağım?' kaygılarına kapılırken hamileliğin yalnızca fiziksel boyutundaki zorluklarından değil ruhsal boyutundaki zorluklarından da bahsederler (Tunaboylu- İkiz, 2007, s. 64). Buna bağlı olarak araştırma grubunu oluşturan annelerin prenatal süreçlerini değerlendirirken stresli ve kötü olarak değerlendirdikleri hamileliklerinin düşük riski ve bebeğe bakım verememeye ilişkin endişelerini barındırdığı dikkat çekmiştir.

Hamilelik sürecinde başlayan aşırı duyarlılık halinin yansımalarını annelerin postnatal süreçle ilgili ifadelerinde de görmek mümkün olmuştur. Araştırmaya katılan annelerden birinin ifadesiyle "hiç baş başa kalamamış olmaları" annenin bebeği ile kurmaya çalıştığı ilişkisini zora sokmuş ve postnatal deneyimlerini olumsuz olarak atfetmesine sebep olmuştur denebilir.

Okul öncesi dönem ana teması altında annenin bebeğine ilişkin görüşleri, ayrılma süreçleri ve çocuğun kreş/anaokul deneyimleri alt temaları oluşturulmuştur. Annenin bebeğine ilişkin görüşleri alt temasında bebeğin genel davranışlarına ilişkin görüşler ve bebeğin uyku ve beslenme süreçlerine ilişkin kavramlara yer verilmiştir.

Yapılan çalışmalar annenin psikiyatrik rahatsızlıklarının ve duygusal sıkıntılarının çocuğuna ilişkin algısını çarpıtabileceğini göstermiştir (Najman, ve diğerleri, 2001). Ayrıca yine benzer çalışmalar depresyonda ve duygusal anlamda zorluk çekmekte olan annelerin çocuklarını sağlıklı annelerden daha problemli olarak algıladıklarını göstermiştir. Araştırmaya katılan anneler bebekleri ile ilgili ifadelerinde kolay bakım verebildiklerini fakat besleme ve uyku konusunda bazı sorunlar yaşadıkları ama yine de bebeklerine ilişkin olarak olumlu karakter özellikleri atfettikleri görülmüştür.

Ayrılma alt teması annenin emzirme sürecini sonlandırma sürecini ve annenin işe dönme süreçlerini içermektedir. Klein'ın psikanalitik çerçeveye yeni bir bakış açıcı getirdiği 'iyi meme-kötü meme' kavramlarıyla çocuğun anneyi bölmeden (splitting) vazgeçerek depresif pozisyona geçişliye bir bütün olarak anlamlandırmasının, iyi ve kötü memeyi içselleştirmeyle mümkün olduğu vurgulanmıştır. Emzirilirken hoş bir

rahatlama ve doyum deneyimi yaşayan bebek memenin yokluğuyla deneyimlediği engellenmişlik duygulanımlarının da aynı anneye bağlı olduğunu keşfettiğinde öğrenmesinde hızlı bir sıçrama gerçekleşir (Youell, 2015, s. 34).

Bunun olabilmesinde anneye düşen görev elbette bebeğinin bu deneyimlerini yaşamasını sağlamaktır. Sürekli tok tutulan, acıkmasına izin verilmeyen bebekler ne doygunluğun getirdiği tatmini ne de yoksunluğun neden olduğu öfkeyi hissedemeyeceklerdir. Bu deneyimlerin eksik olmasının çocuğun anlam dünyasında büyük bir boşluk aratacağı aşikardır. Bazı anneler için memeden kesme, emzirmeme bebeğiyle geliştirdiği organik bağı yok ederek yavrusunu simgesel düzene teslim etmek anlamına gelerek tercih edilmemekte, ertelenmektedir. Bu durumda çocuğun 'oral bağımlı kişilik' geliştireceği ve sağlıklı bağlanma sisteminin olmayacağı hatalı bir öngörü olmayacaktır. Çocuğun memeden, anneden ayrılması belirtilen faktörler bağlamında gelişimine uygun olarak gerçekleşmezse anneden her ayrılık benlik bütünlüğünü tehdit eden, çocuğu bilinmeyenle, tehlikelerle dolu dünyada tek başına olduğu düşüncelerine sürükleyen yapıları beraberinde getirecektir. Anneden ayrılık kriz yaratacak, okula başlama-okulda olma zorlayacak, iyi olanı içine alacağı öğrenme sürecinde girme mümkün olmayacaktır. Bu bağlamda annelerle yapılan görüşmelerde annelerin bebeklerini ne kadar süreyle emzirdiklerine ilişkin ifadelerinin bulunması annelerin de emzirmeyi sonlandırmayı önemli bir süreç olarak değerlendirdikleri anlaşılmaktadır.

Araştırmalar erken dönemdeki bebek ve anne bağlanmasının çocuğun sonraki dönemlerdeki sosyal gelişiminde etkili olduğunu göstermiştir (NICHD Early Child Care Research Network, 2006). Annenin işe başlayarak çocuğunun bakımını bir başkasına devretmesi bebeğin zihnindeki anne ile ilgili olarak Klein'ın da vurgulamış olduğu pozisyonlardan paranoid şizoid pozisyona dönüş yaşatabilmektedir. Annenin yokluğu bebekte aynı memeden kesildiği dönemde yaşadığı gibi duygulanımlar uyandırabilmekte olduğu annelerin ifadelerinde de görülmüştür. Ayrıca Bion'un kapsayıcı anneye ilişkin geliştirdiği görüşlerinden yola çıkarak bebeğin annesi tarafından anlaşıldığını ve akılda tutulduğunu hissetmesinin kaygıyla başa çıkmasında ve iyi deneyimleri içe alarak iyi içsel nesneler oluşturmasındaki etkililiği nedeniyle annelerin işe dönüşleri bebeklerinin çekirdek kişilik gelişiminde öneme sahip olduğu

söylenebilmektedir. Annesinin kapsayıcılığı ile açık olduğu yansıtmaların yeni bakım verenle sağlanması gerekecektir.

Çocuğun sosyal çevresinin değişime uğradığı evre olan kreşe ya da anaokuluna başlama sürecinin çocuğun erken dönem bağlanma deneyimleri ile ne kadar ilişki olduğu yapılan çalışmalarla ortaya konmuştur (Kennedy & Kennedy, 2004). Bebeğin 1-3 yaş arasında oluşturmaya başladığı "hedef düzeltmeli ortaklık" eğer güvenli bağlanma sağlandıysa olayları annenin bakış açısıyla da algılamaya başlamasını sağlayacaktır (Bowlby, 1973). Ayrıca bu süreçte bebek başkalarının (annesi dışında) da kendisine bakım sağlamasına ihtiyaç duyabileceğini ve kendi değerini anlamaya başladığı içsel çalışma modelini oluşturmaya başlar (Kennedy & Kennedy, 2004). Bu bilgiler ışığında araştırmaya katılan annelerden ikisinin çocuklarının kreşe başladıkları döneme ilişkin olarak sorun yaşamadıklarını belirttikleri ifadeler anne-bebek arasındaki olumlu bağlanmanın yansıması olarak değerlendirilebilir.

Okul süreci temasının alt temalarında ilkokul öğretmenine ilişkin annelerin görüşleri, çocuklarının güncel okul deneyimleri ve derslere karşı tutumları ve ödevlere karşı tutumları incelenmiştir.

Okula başlama dönemi çeşitli riskleri barındırmakta, anne-çocuk arasındaki bağlanma deneyimlerinin etkileri çocuğun bu dönemdeki davranışlarını etkilemektedir (Öngider, 2013). Bakım veren kişinin çocukla geliştirdiği ilişkide tutarsızlık, tepkisizlik söz konusu olursa kaygılı veya kaçınan bağlanma tarzlarının geliştirileceği, bu tarzların da çocuğun okul ve öğrenme deneyimini etkileyeceğinden bahsedilmişti. Sağlıklı bağlanma geliştirilememesi üzerine yapılan araştırmalarda annenin mizaç yapısının defresif, siklotimik, irritabl ve anksiyöz alanlarında olması durumunda çocukların ayrılık anksiyetesi geliştirdiği de bulgulanmıştır (Erermiş, Bellibaş, Özbaran, Demiral-Büküşoğlu, Altıntoprak, Bildik ve Korkmaz-Çetin, 2009). Anna Freud da annenin mizaç yapısının çocuğun kişiliği üzerinde önemli etkilerinin olduğunu belirtmiştir. Winnicott tarafından da öne sürülen çocuğun annesiyle kurduğu ilişkinin ve kendi içindeki bütünleşmesinin gelişiminde etkisi olduğu üzerinedir (aktaran Özgider, 2013). Ancak okulun sağladığı psiko-sosyal desteğin çocuğun ruh sağlığında olumlu etkiye sahip olduğu bilinmektedir (Sun ve Steawert, 2007, aktaran Aydoğan ve Eryiğit-Madzwamuse, 2019). Buna bağlı olarak annelerin ifadelerinde de ilkokul

öğretmenlerinin çocuğun okul deneyimi ve derslere karşı tutumuna etki ettiğini düşündükleri anlaşılmıştır. Olumsuz öğretmen deneyimi çocuğun okula gitmek istememesine ve çocukta kaygı uyandıran bir ortam haline getirmektedir.

Araştırma kapsamındaki okul süreci ana temasının son alt teması olan annenin gözünden çocuğu; annelerin çocuklarının kişiliğine ilişkin görüşlerini, nelerde zorlandıkları ve çocuklarıyla ilgili olarak geçmişe yönelik pişmanlıklarını incelemiştir. Araştırmaya konu edilmiş annelerin çocuklarının ergenlik döneminin henüz başlarında olduğu göz önüne alındığında gelişimsel süreç olarak ergenliğin getirilerinden biri olan kimlik oluşturma çabasına dair net bulgular göstermektedir. Bir kimlik duygusu geliştirmek ergenlikte başlar, ancak yaşam boyu ve dinamik bir süreçtir (Beyers ve Gossens, 2008). Her kişinin farklı bir kimliğe sahip olduğu düşünüldüğünde annelerin çocuklarıyla ilgili olarak güçlük çektiklerini belirttikleri ifadelerde doğrudan çocuklarının tutum ve davranışlarıyla ilgili ancak çeşitlilik göstermesi anlam kazanmaktadır.

Buna bağlı olarak annelerin anlatılarından yola çıkılarak elde edilen bulgularda çocukluk evresinde deneyimlenen birçok "ilk" yaşantıların okula yönelik tutum, çocuğun öğrenme ile ilişkisi ve ders dinleme tutumu üzerinde etkileri olabileceği kanısına varılmıştır. Annelerin algılarının ileriki gelişimsel araştırmalar için konu sunabileceği düşünülmektedir.

4.2. Sonuç

1. Annelerin hamilelik süreçlerinden bahsederken bebekten çok kendi bedenlerindeki değişime yönelik yorumlarını aktarmaları dikkat çekmiştir.

2. Kolay geçmeyen hamilelik ve lahusalık süreçlerinden bahseden annelerin bu zor evresine çok uyumlanmış sorun çıkartmayan, varlığını hissettirmeyen adeta annenin zor ve şartlarını kolaylaştırmaya çalışan bebekler olduklarından bahsedilen ve bu bebeklerin genel olarak zor uyuyan, uyusa bile kısa uykular yapan bebekler olarak anlatılmaları ayrılmalara yönelik bebeklerin zorlantıları oluğunu düşündürmüştür.

3. Annelerin emzirme süreçlerinden zor bıraktı, uzun emdi şeklinde ifadeleri memeden kesilme sürecinin uzun ve zorlu olduğunu düşündürmüştür. Anneden ayrılma deneyimleri benzer düzeyde erken ve dirençli gösterilen bir süreç olmasına rağmen çocukların kreş nedeniyle evden ayrılışlarında bir çocuk hariç diğerlerinin annelerinden kolay kopmaları ve hiç arayış içinde olmamaları anneyle olan bağlanma süreçlerinde yapışma ya da yokmuş gibi kopma davranışı sergiledikleri düşünülmüştür.

4. Anneleri ile bağlanma süreçlerinde oluşan bu duruma ek olarak annelerin çocuklarının ikincil kapsayan olan öğretmenleri ile ilişkilerinde ya çok olumlu ya da çok olumsuz etkileri olduğunu vurgulamaları, ikinci şansı olan öğretmen ile bağ kurma veya yine kuramamanın etkisinin çocukların okul algısı üzerindeki etkisini anlamamızı sağlamaktadır.

5. Annelerin okul sürecinde ise akademik olarak başarılı olsa bile isteksiz okula giden, okulu sevmeyen, zorla giden olarak bahsetmeleri çocukların erken çocukluk deneyimlerinde oluşan bağlanma süreci etkilerini evden ayrılmak istememe, anneyle kalmak isteme şeklinde devam ettikleri düşünülmektedir.

6. Bu kadar annelerine zorluk yaratmayan bebeklerin sınıf içinde hiç var olmamaları, yok gibi olmaları veya varlıklarını hissettirmemeleri birincil bağlanmasına sorun yaşatmayan olarak ikincil bağlanmasına da benzer örüntüyü sergiledikleri düşünülebilir.

7. Öğrenme ve keşfetme merakı hissetmiyor izlenimi veren çocukların benzer şekilde öğrenmeye yönelik tekrar niteliği taşıyan ödev sorumluluklarını almadıkları anneleri dürtmeden yapmadıkları, yapsalar bile yavaş ve ağır yapıyor olarak nitelendirilmeleri duygusal bağlanmalarında annelerinin bedenlerinde fiziksel ve zihinsel olarak yer alamamış gözüken bu çocukların benzer şekilde akademik varoluşa, bilgiye gönüllü olarak zamansal ve zihinsel olarak yer vermek istemedikleri düşünülebilir.

8. Öğretmenlerin ifadelerinde sessiz, kolay kopan, dikkati dağılır olarak var olan bir nevi sınıf içinde varlığını hissettirmeyen ve derslere ve öğrenmeye karşı merak

içerisinde olamayan hızlı koptuğu belirtilen bu çocukların doğum öncesi süreçte ya onlara henüz yer verilmeden gelmeleri ya da çok istenilmesine rağmen fiziksel olarak bedenlerinin yer vermiyor oluşu tedavi sonucu dünyaya gelebildikleri ya da iş temposundan dolayı annelerin hamilelik sürecinde zihinlerinde onlara yer veremeden hamilelik süreçlerini geçirdiklerini bahsetmeleri ile paralel olduğu düşünülmektedir.

9. Öğretmenlerin ifadelerinde sessiz, kolay kopan, dikkati dağılır olarak varolan bir nevi sınıf içinde varlığını hissettirmeyen ve derslere ve öğrenmeye karşı merak içerisinde olamayan hızlı koptuğu belirtilen bu çocukların doğum öncesi süreçte ya onlara henüz yer verilmeden gelmeleri ya da çok istenilmesine rağmen fiziksel olarak bedenlerinin yer vermiyor oluşu tedavi sonucu dünyaya gelebildikleri ya da iş temposundan dolayı annelerin hamilelik sürecinde zihinlerinde onlara yer veremeden hamilelik süreçlerini geçirdiklerini bahsetmeleri ile paralel olduğu düşünülmektedir.

10. Çocuğun erken çocukluk deneyimlerinin olumlu ya da olumsuz etkiler sunduğu okul sürecinde öğretmenin kapsayıcılığı ve okulun sağlayacağı psiko-sosyal desteğin çocuğun okula ilişkin algılarını ve derslere ilişkin tutumlarını nasıl etkileyebildiği annelerin bakış açısıyla incelenerek sunulmuştur.

11. Annelerin çocuklarının kişiliğine ilişkin olarak sundukları görüşlerin çeşitlilik göstermesi kimlik geliştirme çabasındaki ergenlerin oluşturdukları algıya dair bilgi sunmuştur.

12. Tüm bu verilere bakılarak annelerin anlatılarından elde edilen verilerin birbiriyle anlamlı olarak ilişkili ve paralel çıkması ve literatür verileri ile desteklenmesi nedeniyle annenin bebek dünyaya getirme kararı itibari ile başlayan çocuğun yolculuğunda erken çocukluk deneyimlerinin, çocukların okula karşı tutum, öğrenme ile ilişkisi ve ders dinleme tutumu üzerinde etkileri olabileceği kanısına varılmıştır.

4.3. Öneriler

1. Araştırma yalnızca anneler ile yarı-yapılandırılmış görüşmeler içerdiğinden, alanyazına katkı sağlaması ve aile içindeki dinamikleri farklı bir noktadan ele alabilmek amacıyla baba görüşlerini içeren bir araştırma önerilmektedir.

2. Anna Freud' un (1949) da belirttiği "öğrencinin dışarıdan görünen davranışları onunla ilgili doğru bir karar verebilmek için nadiren yeterli zemin oluşturabilmektedir." sözü öğretmenlerin gözlemleri sonucu verdikleri bilgileri ayrıntılandırmak ve nesnelliğini desteklemek amacıyla araştırmacının sınıf gözlemini içeren yeni bir araştırma önerilmektedir.

3. Yapılan tema analizi sonucunda ergenlik döneminde teknoloji kullanımına ilişkin çok çeşitli bulgulara ulaşıldığı için teknoloji kullanımı ve aile içi ilişkiler üzerine derinlemesine araştırmalar yapılması önerilmektedir.

4. Çocukların aile içindeki ilişkilere bakış açılarını anlamak için çocuklardan elde edilebilecek bulguları içeren araştırmalar önerilmektedir.

5. Bulgular sonucunda annelerin bebekleriyle ilişkilerini aktarırken sıkça hamilelik süreçlerine vurgu yapmaları nedeniyle hamilelik süreci ve anne-çocuk ilişkisine yönelik derinlemesine araştırmalar önerilmektedir.

6. Annelerin bebekleriyle ilk ilişki kurduklarındaki ifadeleri ile çocukluk ve ergenlik dönemindeki bireye yönelik algıları arasındaki ilişki üzerine araştırma yapılması önerilmektedir.

EK'LER

Ek 1: Öğretmen Formu

ÖĞRETMEN FORMU

Öğrenci:	Sınıfı:	Tarih:
Sınıf içi gözlem		
Öğrenci Derse hazırlıklı gelir mi? (Ders araç gereçlerini, ödevlerini vs)		
Öğrenci derste dinlediğini belirten davranışlar gösterir mi?		
Öğrencinin ödev sorumluluğu nasıldır?		
Derste çeşitli nedenlerle sık sık mola alma ihtiyacı duyar mı? (Tuvalet, revir vs.)		
Ders sırasında ders dışı şeylerle uğraşır mı?		
Derse katılım gösterir mi?		

Anlatılan konuyu öğrenmekte zorluk çeker mi?

Öğrencinin sınıf içinde gözlemlediğiniz belirgin tutum ve davranışlarını yazınız.

Öğrencinin Dersi dinleme tutumunu ifade eden 3 kelime yazınız.

Belirtmek istediğiniz şeyler….

Öğretmen:

Ek 2: Onay Formu

ARAŞTIRMA BİLGİLENDİRME VE GÖNÜLLÜLÜK FORMU

"Erken Dönem Çocukluk Yaşantıları İle Okul Yaşantısı Arasındaki İlişkinin Araştırılması"

Sevgili Velimiz,

Katılım gösterdiğiniz çalışmanın konusu erken dönem çocukluk deneyimleri ile okul yaşantıları arasındaki ilişkinin araştırılmasıdır. Araştırma kapsamında 11-12 yaşında olan çocuklar ve anneleri ile yapılacak görüşmelerle erken çocukluk dönemindeki deneyimlerin çocukların okul yaşantılarına etkilerini keşfederek geliştirilmesine katkıda bulunmayı hedefliyoruz. Araştırmada sizlerden yukarıda belirttiğimiz amaca yönelik çocuğunuzun erken çocukluk dönemi hakkındaki anılarınızı hatırlamanızı ve bu dönemlere ait soruları cevaplamanızı isteyeceğiz ve öğrencimize bir çizim testi olan 'Bir insan Çiz' testi uygulanacaktır. Araştırmada uygulanan bu uygulama çocuğunuza rahatsızlık verecek nitelikte değildir. Araştırmaya katılmanın, normal hayatta karşılaşılan bir riski yoktur. Çalışmaya katılım gönüllük esasına dayalıdır. Ancak herhangi bir nedenden dolayı rahatsızlık hissederseniz, uygulamayı yarıda bırakıp çıkabilirsiniz. Bu çalışma kapsamında elde edilecek olan bilimsel bilgiler, sadece araştırmacı tarafından bilimsel yayınlarda, sunumlarda ve eğitim amaçlı kullanabilecektir. Çalışma süresince sizin ve çocuğunuzun kimlik bilgisi araştırmacı ve danışmanı hariç kimseyle izinsiz paylaşılmayacaktır. Süreç içinde çocuğunuzun paylaşımda bulunduğu bilgiler kesinlikle gizli tutulacak ve araştırmacı ve danışmanı tarafından değerlendirilecektir. Araştırma hakkında sorularınız olduğunda aşağıda belirtilen telefon veya mail adresinden ulaşarak araştırmacıya sorabilirsiniz. Araştırmaya katılım sonrasında herhangi bir sorunuz olursa yine araştırmacı ile iletişim içine girebilirsiniz.

İstendiği takdirde görüşme sorularının olduğu teksirin bir kopyasını araştırmacıdan teslim alabilirsiniz. Katılım gösterdiğiniz için teşekkür ederiz.

Yukarıdaki bilgilendirme yazısını okudum. Bu çalışmaya çocuğumun katılmasına izin veriyorum. Bende bu araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul ediyorum. Araştırmadan ben veya çocuğum rahatsızlık duyduğunda çıkabileceğimizi biliyorum. Araştırma verilerinin bilimsel makaleler ve akademik sunumlar dışında kesinlikle kullanılmayacağını ve kişisel verilerin asla deşifre edilmeyeceğini biliyorum.

Katılımcı İmza _____

Araştırmacı imza _____

Tarih:

Araştırmacı:

Candan Kavalcı

İş Telefonu: 0216 626 10 00- 1137

Cep Telefonu: 05326613218

e-mail adresi: candankavalci@mek.k12.tr

Tez Danışmanı:

Doç. Dr. Özden Bademci

Maltepe Universitesi Sokakta Yaşayan ve Çalışan Çocuklar için
Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü
Psikoloji Bölümü Örg. Üyesi

Marmara Eğitim Köyü 34857 Maltepe/İSTANBUL
e-mail adresi: ozdenbademci@maltepe.edu.tr
Tel 0216 626 10 50- 2212

Ek 3: Aile Bilgi Formu

AİLE BİLGİ FORMU

Görüşme tarihi:

Doğum Tarihi: Yaşı:

Cinsiyeti :

Öğrencinin adı:

Doğum tarihi:

Okulu –sınıfı:

AİLE YAPISI

Annenin yaşı: Mesleği:

Çalışma durumu:

Babanın Yaşı Mesleği:

Çalışma durumu:

Anne baba birlikte mi? () evet () Boşanma () ayrı yaşıyorlar () diğer

Anne baba ayrı ise ne kadar zamandır?

Ailenin aylık gelir aralığı: ()1500-2000 () 2500-30000 ()3500-4000 ()4500 ve üstü

Evinizde sizin ile birlikte kimler yaşıyor? ()Çekirdek aile ()Aile büyükleri ()Akrabalar () Bakıcı

Kaç çocuğunuz var? Öğrencimiz kaçıncı çocuğunuz:

Uyku düzeni: () Sorun yok () az/zor uyur ()fazla uyur ()uykuda kabus vb. ()diğer…….

Beslenme: ()sorun yok ()iştahsız az yer ()fazla yer ()diğer……

Okula başlamadan önce eğitim aldı mı? ()evet () Hayır

Evetse: ()Anaokulu ()Kreş ()her ikisi de

Okula başlarken sorun oldu mu? ()evet () hayır

Evetse: ()okula gitmek istememe ()fiziksel yakınmalar(Kusma, baş ağrısı vs.) ()Uzun süre okula alışamama ()Diğer ……

Okul değişikliği var mı? () evet () hayır Evetse kaçıncı yıl?

Okuma yazmada gecikme/zorluk oldu mu? () evet ()hayır

Evetse nasıl bir sorun:

Çocuk için psikolojik destek aldınız mı? ()evet ()hayır

Annenin gebelik yaşı:

Gebelik süresince sorun oldu mu? ()yok () stres ()hastalık ()düşük tehdidi

()sigara ()ilaç () alkol ()diğer…..

Doğum zamanı : ()Zamanında () erken ()geç

Doğum şekli: ()sezaryen () normal ()diğer

Anne sütü içti mi? () evet ()hayır Süresi:

Konuşmaya ne zaman başladı?

Yürümeye ne zaman başladı?

Tuvalet alışkanlığını ne zaman kazandı?

Yalancı emzik kullandı mı? () evet ()hayır

Bırakma yaşı:

Başından herhangi bir (önemli olduğunu düşündüğünüz) olay geçti mi? Geçtiyse

olayın etkisi hala devam ediyor mu? () evet () hayır

Evetse;

Kendine ait bir odası var mı? () evet ()hayır

Kendine ait bir çalışma masası var mı? () evet () hayır

Televizyon izler mi? () evet () hayır Günde kaç saat izler?

İzlediği programlar nelerdir?

Giyinme, banyo yapma ve yemek yeme gibi öz bakımla ilgili işleri kendisi yapar

mı? ()evet () hayır () Fiziksel yardımla () sözel yardımla

Evde yatağını ve odasını toplama, alışverişe yardım etme gibi sorumluluklar alır

mı? () evet () hayır ()söylemeden yapmaz

Formu Dolduran İmzası

Ek 4: Öğretmen Bilgi Formu

Tablo 1: Öğretmen Bilgi Formundan Elde Edilmiş Kısa Cevaplı Sorulara İlişkin Frekans Tablosu

Derse hazırlıklı gelir mi?	**f**
Evet	2
Hayır	1
Çoğunlukla	1
Bazen	2
Öğrenci derste dinlediğini belirten davranışlar gösterir mi?	**f**
Evet	-
Hayır	1
Çoğunlukla	-
Bazen	5
Öğrenci sorumluluklarını yerine getirir mi? (Ödev vb.)	**f**
Evet	2
Hayır	-
Çoğunlukla	-
Bazen	4

Derste çeşitli nedenlerle sık sık mola alır mı? (revir, tuvalet,vs.)	**f**
Evet	-
Hayır	6
Çoğunlukla	-
Bazen	-
Ders sırasında ders dışı şeylerle uğraşır mı?	**f**
Evet	2
Hayır	3
Çoğunlukla	-
Bazen	1
Derse katılım gösterir mi?	**f**
Evet	-
Hayır	1
Çoğunlukla	-
Bazen	5
Anlatılan konuyu öğrenmekte zorluk çeker mi?	**f**
Evet	3
Hayır	2
Çoğunlukla	-
Bazen	1

KAYNAKÇA

Abrevaya, E. (2007). Annelik ve Kadınsılık. Kolektif içinde, *Psikanaliz Yazıları 14-Annelik.* İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Ağdemir, S. (1991). Aile ve Eğitim. *Aile ve Toplum, 1*(1).

Ahioğlu, E. N. (2008). Kültürel-Tarihsel Kuram Çerçevesinde Çocuk Gelişimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 41*(1), 163-186.

Albarracin, D., Zanna, M. P., Johnson, B. T., & Kumkale, G. T. (2005). Attitudes: Intorduction and Scope. D. Albarracin, B. T. Johnson, & M. P. Zanna içinde, *The Hand Book of Attitudes.* London: Lawrence Erlbaum Associates.

Alpay, E., Durmuş, E., & Aybek, E. C. (2016). Akran Zorbalığı, Okul Tükenmişliği ve Ebeveyn İzlemesi Arasındaki İlişki. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9*(43), 1389-1396.

Ancet, P. (2010). *Ucube Bedenlerin Fenomonolojisi.* (E. Topraktepe, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Anzieu, D. (2008). *Deri-Ben.* (N. T. Demiryontan, Çev.) Metis Yayınları.

Arizmendi, T. G., & Affonso, D. D. (1984). Research on Psychosocial Factors and Postpartum Depression: A Critique. *Birth, 11*(4), 237-245.

Aydoğan, D., & Eryiğit-Madzwamuse, S. (2019). *Okullarda Yılmazlığı Güçlendirme El Kitabı Tüm Okul Yaklaşımı.* Ankara: Pegem Akademi.

Bademci, H. Ö., Karadayı, E. F., Pur Karabulut, İ. G., & Bağdatlı Vural, N. (2018). Öğrencilerin Özsaygılarının Artırılması Yoluyla okul Terkinin Önlenmesi. *Türk Psikoloji Yazıları, 21*(41), 60-73.

Barber, B. L. (1996). Parental Psychological Control: Revisiting a Neglected Construct. *Child Development, 67*(6), 3296-3319.

Barber, B. L., & Lyons, J. M. (1994). Family Processes and Adolescent Adjustment in Intact and Remarried Families. *Journal of Youth and Adolescence, 23*(4), 421-436.

Başar, E. (1996). Türk Yükseköğretim Sisteminin Dünü, Bugünü, Yarını. İ. Fındıkçı, A. Ataman, V. Çelik, Y. Akyüz, İ. San, E. Başar, . . . N. Koç içinde, *Eğitimimize Bakışlar* (s. 59-102). Ankara: Kültür Koleji Eğitim Vakfı.

Beydağ, K. D. (2007). Doğum Sonu Dönemde Anneliğe Uyum ve Hemşirenin Rolü. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, 6*(6), 479-484.

Beyers, W., & Goossens, L. (2008). Dynamics of perceived parenting and identitiy formation in late adolescence. *Journal of Adolescence, 31*(2), 165-184.

Bowlby, J. (1973). *Attachment and Loss, Vol.2: Separation: Anxiety and Anger.* New York: Basic Books.

Bowlby, J. (1980). *Attachment and Loss: Vol 3. Loss.* New York: Basic Books.

Boyd, D., & Bee, H. (2015). *Lifespan Development.* Boston: Perason Education.

Bronfenbrenner, U. (1977). Toward an Experimental Ecology of Human Development. *American Psychologist, 32*(7), 513-531.

Bronfenbrenner, U. (1986). Ecology of the Family as a Contexy of Human Development: Research Perspectives. *Developmental Psychology, 22*(6), 723-742.

Bronfenbrenner, U. (2005). Ecological Systems Theory. U. Bronfenbrenner içinde, *Making Human Beings Human: Bioecological Perspectives on Human Development* (s. 106-173). London: Sage Publications.

Brubaker, D. L. (1982). *Curriculum Planning, the Dynamics of Theory and Practice.* Scott Fresman & Co.

Ceylan, M. (2003). Sınıfta Motivasyon (İki Öğretmenin Sınıf içinde Motivasyon Değişkenlerini Dikkate Alma Davranışlarının Betimlenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Cho, J. Y., & Lee, E.-H. (2014). Reducing Confusion about Grounded Theory and Qualitative Content Analysis: Similarities and Differences. *The Qualitative Report, 19*, 1-20.

Cohn, D. A. (1990). Child- mother attachment of six- year- olds and social competence at school. *Child Development, 61*(1), 152-162. doi:10.1111/j.1467-8624.1990.tb02768.x

Corey, G. (2015). *Psikolojik Danışma, Psikoterapi Kuram ve Uygulamaları.* (T. Ergene, Çev.) Ankara: Mentis Yayıncılık.

Creswell, J. W. (2002). *Research Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches* (2. b.). London: Sage Publications.

Creswell, J. W. (2018). *Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşıma Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni.* (M. Bütün, & S. B. Demir, Çev.) Ankara: Siyasal Kitabevi.

Crosbie-Burnett, M., & Klein, D. M. (2009). The Fascinating Story of Family Theories. J. H. Bray, & M. Stanton içinde, *The Wiley Blackwell HAndbook of Family Psychology.* Blackwell Publishing Ltd.

Delmore-Ko, P., Pancer, S., Hunsberger, B., & Pratt, M. (2000). Becoming a Parent: The Relation Between Prenatal Expectations and Postnatal Experience. *Journal of Family Psychology, 14*(4), 625-640.

Demir, C. E. (2007). Metaphors as a Reflection of Middle School Students' Perception of School: A Cross Cultural Analysis. *Educational Research and Evaluation, 13*(2), 89-107.

Demir, İ., Baz, D., & Atarbay, S. (2017). Annelerin Ergeni İzleme Stratejileri: Mahremiyet ve Kişisel Alan Başlamında Fenomenolojik Bir Çalışma. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi, 5*(3), 67-89.

Dunkel-Schetter, C., Sagrestano, L. M., Feldman, P., & Killingsworth, C. (1996). Social Support and Pregnancy: A Comprehensive Review Focusing on Ethnicity and Culture. G. R. Pierce, B. R. Sarason, & I. G. Sarason içinde, *Handbook of Social Support and the Family.* New York: Springer Science+ Business Media.

Dunn, J., Kendrick, C., & MacNamee, R. (1981). The Reaction of First-Born Children to the Birth of a Sibling: Mothers' Reports. *Journal of Child PSychology and Psychiatry, 22*, 1-18.

Eagly, A. H., & Chaiken, S. (1993). *The PSychology of Attitudes.* Orlando: Harcourt Brace Jovanovich.

Elicker, J., Englung, M., & Sroufe, L. A. (1992). Predicting Peer Competence and Peer Relationships in Childhood from Early Parent-Child Relationship. R. Park, & G. Ladd içinde, *Family-Peer Relationships: Modes of Linkage* (s. 77-106). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.

Erdoğan, S. (2006). Altı Yaş Grubu Çocuklarına Drama Yöntemi ile Verilen Matematik Eğitiminin Matematik Yeteneğine Etkisinin İncelenmesi. *Doktora Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Erdoğan, S., & Baran, G. (2003). Erken Çocukluk Döneminde Matematik. *Eğitim ve Bilim, 28*(130), 32-40.

Ertürk Kara, H. G. (2014). Aile Kuramları. T. Güler Yıldız, H. G. Ertürk Kara, A. Özyürek, F. Tezel Şahin, A. O. Kıldan, A. Cavkaytar, . . . M. Şen içinde, *Anne Baba Eğitimi* (s. 18-34). Ankara: Pegem Akademi.

Fagot, B. I., & Gauvain, M. (1997). Mother-Child Problem Solving: Continuity Through the Early Childhood Years. *Developmental Psychology, 33*(3), 480-488.

Fernyhough, C. (1996). The Dialogic Mind: A Dialogic Approach to the Higher Mental Functions. *New Ideas in Psychology, 14*(1), 47-62.

Fidan, N. (2012). *Okulda Öğrenme ve Öğretme* (3 b.). Ankara: Pegem Akademi.

Freud, A. (1949). *Introduction to Psycho-analysis for Teachers Four Lectures.* (B. Low, Çev.) London: George Allen & Unwin Ltd.

Freud, S., & Strachey, J. (1976). *The Complete Psychological Works of Sigmund Freud (Vol. 1-24 Volume Set).* New York: W.W. Norton & Company.

Gagne, R. M., Wager, W. W., Golas, K. G., & Keller, J. M. (2005). *Principles of Instructional Design.* Toronto: Thomson Wadsworth.

Giorgi, A. P., & Giorgi, B. M. (2003). The Descriptive Phenomenological Psychologicl Method. P. M. Camic, J. E. Rhodes, & L. Yardley içinde, *Qualitative Research in Psychology: Expanding Perspectives in Methodology and Design* (s. 243-273). Washington: American Psychological Association.

Gottvall, K., & Waldenström, U. (2002). Does Traumatic Birth Experience Have an Impact on Future Reproduction? *International Journal of Obstetrics and Gynaecology*, 254-260.

Green, D. C., Moore, J. M., Adams, M. M., Berg, C. J., Wilcox, L. S., & McCarthy, B. J. (1998). Are We Understanding Rates of Vaginal Birth after Previous Cesaren Birth? The validity of delivery methods from birth certificates. *American Journal of Epidemiology, 147*(6), 581-586. doi:10.1093/oxfordjournals.aje.a009490

Gross, E. F., Juvonen, J., & Gable, S. L. (2002). Internet Use and Well-Being in Adolescence. *Journal of Social Issues, 58*(1), 75-90.

Grossmann, K., Grossmann, K. L., Kindler, H., & Zimmermann, P. (2008). *A Wider View of Attachment and Exploration: The Influence of Mothers and Fathers on the Development of Psychological Security from Infancy to Young Adulthood Handbook of Attachment Theory, Research, and Clinical Applications* (İkinci b.). New York: The Guilford Press.

Güler, T. (2009). Okul Öncesi Eğitimde Ailenin Önemi ve Okul Aile İşbirliği. G. Haktanır (Dü.) içinde, *Okul Öncesi Eğitime Giriş.* Ankara: Anı Yayınevi.

Gürdal Küey, A. (2007). Emziren Anne. *Psikanaliz Yazıları, 14*, 43-48.

Hayes, N., O'Toole, L., & Halpenny, A. M. (2017). *Introducing Bronfenbrenner A Guide for Practitioners and Students in Early Years Education.* New York: Routledge Taylor & Francis Group.

Hecker, A. P. (2009). Özne Olarak Anne/ Öteki Psikanalitik Kuramda Bir Eksik. T. Parman (Dü.) içinde, *Psikanaliz Yazıları 19: Özne Olarak Anne* (P. Gökalp, Çev.). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Holder, A. (2005). *Anna Freud, Melanie Klein, and The Psychoanalysis of Children and Adolescents.* (P. Slotkin, Çev.) South Hampstead: Karnac Books Ltd.

Howitt, D. (2016). *Introduction to Qualitative Research Methods in Psychology.* Harlow: Pearson Education.

Joussemet, M., Koestner, R., Lekes, N., & Landry, R. (2005). A Longitudinal Study of the Relationship of Maternal Autonomy Support to Children's Adjustment and Achievement in School. *Journal of Personality, 73*(3), 1215-1236.

Karataş, S., Sertelin Mercan, Ç., & Düzen, A. (2016). Ergenlerin Ebeveyn İlişkilerine Yönelik Algıları: Nitel Bir İnceleme. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 19*(36), 237-258.

Kennedy, J. H., & Kennedy, C. E. (2004). Attachment theory: Implications for school psychology. *Psychology in Schools, 41*(2), 247-259. doi:10.1002/pits.10153

Kıldan, O., & Pektaş, M. (2009). Erken Çocukluk Döneminde Fen ve Doğa ile İlgili Konuların Öğretilmesinde Okulöncesi Öğretmenlerinin Görüşlerinin Belirlenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 10*(1), 113-127.

Klein, M. (1960). *The Psychoanalysis of Children.* (A. Strachey, Çev.) New York: Grove Press Inc.

Klein, M. (2002). *Love, Guilt and Reparation: And Other Works 1921-1945.* New York: The Free Press.

Knight, R. (2014). A hundred years of latency: from freudian psychosexual theory to dynamic systems nonlinear development in middle childhood. *Journal of the American Psychoanalytic Association, 62*(2), 203-235. doi:10.1177/0003065114531044

Korkut, B. (2018). The Effect of the Child, Maternal and Environmental Characteristics on Behavioral Problems in Early Childhood Period. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Özyeğin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Köse, D., Çınar, N., & Altınkaynak, S. (2013). Yenidoğanın Anne ve Baba ile Bağlanma Süreci. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi, 22*(6), 239-245.

Kraemer, S. B. (1996). "Betwixt the dark and the daylight" of maternal subjectivity meditations on the threshold. *Psychoanalytic Dialogues, 6*(6), 765-791. doi:10.1080/10481889609539152

Kuş, E. (2012). *Nicel - Nitel Araştırma Teknikleri.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Lam, P., Hiscock, H., & Wake, M. (2003). Outcomes of Infant Sleep Problems: A Longitudinal Study of Sleep, Behavior, and Maternal Well-Being. *Pediatrics: Official Journal of the American Academy of Pediatrics, 111*(3), 203-207.

Laplanche, J. (1997). The theory of seduction and the problem of the other. *International Journal of Psycho-analysis, 78*, 653-666.

Lobel, M., & DeLuca, R. S. (2007). Psychosocial Sequelae of Cesarean Delivery: Review and Anaylsis of Their Causes and Implications. *Social Science & Medicine, 26*(6), 748-772.

Loukas, A. (2007). What is School Climate? *Leadership Compass, 5*(1).

Lune, H., & Berg, B. L. (2017). *Qualitative Research Methods for the Social Sciences.* Harlow: Pearson Education .

Magagna, J., & Güleç, N. (2016). *Bebeği Anlamak Ailesi İçinde Bebeği Gözlemlemek.* İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Malacrida, C., & Boulton, T. (2012). Women's Perception of Childbirth "Choices", Compenting Discourses of Motherhood, Sexuality, and Selflessness. *Gender & Society, 26*(6), 748-772.

Mantymaa, M., Puura, K., Luoma, I., Salmelin, R. K., & Tamminen, T. (2006). Mother's early perception of her infant's difficult temperament, parenting stress and early mother-infant interaction. *Nordic Journal of Psychiatry, 60*(5), 379-386. doi:10.1080/08039480600937280

Marshall, J. L., Godfrey, M., & Renfrew, M. J. (2007). Being a "Good Mother": Managing Breastfeeding and Merging Identities. *Social Sciences & Medicine, 65*, 2147-2159.

Mawson, C. (2014). *The Complete Eorks of W.R. Bion.* (F. Bion, Dü.) London: Karnac Books.

Mayring, P. (2011). *Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş.* (A. Gümüş, & M. Durgun, Çev.) Ankara: Bilgesu Yayıncılık.

Mothander, P. R. (1992). Maternal Adjustment During Pregnancy and the Infant's First Year. *Scandinavian Journal of Psychology, 33*, 20-28.

Müller, M. (1996). Prenatal and Postnatal Attachment: A Modest Correlation. *Journal of Obstetric Gynecologic & Neonatal Nursing, 25*(2), 161-166.

Murphy, S. J., Johnson, L. C., & Lohan, J. (2003). Challenging the Myths About Parents' Adjustment After the Sudden, Violent Death of a Child. *Journal of Nursing Scholarship, 35*(4), 359-364.

Najman, J. M., Williams, G. M., Nikles, J., Spence, S., Bor, W., O'Callaghan, M. J., . . . Shuttlewood, G. J. (2001). Bias influencing maternal reports of child behaviour and emotional state. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology, 36*(4), 186-194. doi:10.1007/s001270170062

NICHD Early Child Care Research Network. (2006). Infant-mother attachment classification: Risk and protection in relation to changing maternal caregiving quality. *Developmental Psychology, 42*(1), 38-58. doi:10.1037/0012-1649.42.1.38

Northstone, K., Emmett, P., Nethersole, F., & the ALSPAC Study Team. (2001). The Effect of Age of Introduction to Lumpy Solids on Foods Eaten and Reported Feeding Difficulties at 6 and 15 Months. *Journal of Human Nutrition and Dietetics, 14*, 43-45.

Ömeroğlu, E. (1994). Ailenin Çocuğun Eğitimine Katılımı. *Okul Öncesi Eğitimi Dergisi, 47*, 4-8.

Özkan, H., & Polat, S. (2011). Annelik Davranışını Öğrenme Süreci ve Hemşirelik Desteği. *Bozok Tıp Dergisi, 3*, 35-39.

Özmert, E. N. (2005). Erken çocukluk gelişiminin desteklenmesi-I: Beslenme. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi, 48*(2), 179-195.

Özmert, E. N. (2006). Erken Çocukluk Döneminin Desteklenmesi III: Aile. *Çocuk Sağlığı Hastalıkları Dergisi, 48*, 256-273.

Öztan, E. (2015). Annelik,Söylem ve Siyaset. *Cognito*(81), 91-107.

Özyürek, A. (2004). Kırsal Bölge ve Şehir Merkezinde Yaşayan 5-6 Yaş Grubu Çocuğa Sahip Anne-Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumlarının İncelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Patton, M. Q. (2002). Two Decades of Developments in Qualitative Inquiry: A personal, Experiential Perspective. *Qualitative Social Work, 1*(3), 261-283.

Plowman, L., McPake, J., & Stephen, C. (2010). The Technologisation of Childhood? Young Children and Technology in the Home. *Children & Society, 24*, 63-74.
Pridlam, K. F., & Zavoral, J. H. (1988). Help for Mothers with Infant Care and Household Tasks: Perception of Support and Stress. *Public Health and Nursing, 5*(4), 201-208.
Rank, O. (2014). *Doğum Travması* (2. b.). (S. Yücesoy, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
Salzberger-Wittenberg, I., Williams, G., & Osborne, E. (2005). *The Emotional Experience of Learning and Teaching.* London: Karnac Books.
Sayıl, M., Uçanok, Z., & Güre, A. (2002). Erken Ergenlik Döneminde Duygusal Gereksinimler, Aileyle Çatışma Alanları ve Benlik Kavramı: Betimsel Bir İnceleme. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlıı Dergisi, 9*(3), 155-166.
Schore, A. N. (2003). Effects of Secure Attachment Relationship on Right Brain Development, Affect Regulation, and Infant Mental Health. *Infant Mental Health Journal, 22*(1), 7-66.
Schore, A. N. (2016). *Affect Regulation and the Origin of the Self: The Neurobiology of Emotional Development* (Classic Edition b.). New York: Routledge.
Schultz, D. P., & Schultz, S. E. (2016). *Theories of Personality.* Boston: Cengage Learning.
Seimyr, L., Edhborg, M., Lundh, W., & Sjögren, B. (2004). In the Shadow of Maternal Depressed Mood: Experiences of Parenthood Durind the First Year After Childbirth. *Journal of Psychosomotic Obstetrics & Gynecology, 25*(1), 23-24.
Sharf, R. S. (2016). *Psikoterapi ve Psikolojik Danışma Kuramları Kavramlar ve Örnek Olaylar.* (N. Voltan Acar, Çev.) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
Smith, J. A., & Osborn, M. (2015). Interpretative Phenomenological Analysis as a Useful Methodology for Research on the Lived Experience of Pain. *British Journal of Pain, 9*(1), 41-42.
Stern, D. N., Bruschweiler-Stern, N., & Freeland, A. (2016). *Bir Annenin Doğuşu Annelik Deneyimi Sizi Sonsuza Dek Nasıl Değiştirir.* (M. Aydoğdu- Sevgi, Çev.) İstanbul: Bilgi Üniversitesi.
Taşkın, L. (2007). *Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği* (6. b.). Ankara: Sistem Ofset Matbaacılık.
Taymaz, H. (2009). *Okul Yönetimi* (9. Basım b.). Ankara: Pegem Akademi.
Terry, W. (2011). *Öğrenme ve Bellek Temel İlkeler, Süreçler, İşlemler.* (B. Cangöz, Çev.) Ankara: Anı Yayıncılık.
Thompson, R. A. (2000). New Directions for Child Development in the Twenty-First Century: The Legacy of Early Attachments. *Child Development, 71*, 145-152.
Thompson, R. A. (2016). Early Attachment and Later Development. J. Cassidy, & P. R. Shaver içinde, *Handbook of Attachment Theory, Research, and Clinical Applications* (3. b., s. 330-348). New York: The Guilford Press.
Tunaboylu- İkiz, T. (2007). Anne Ol(a)mama. Kolektif içinde, *Psikanaliz Yazıları 14- Annelik.* İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
Turner, P. J. (1991). Relations between attachment, gender, and behavior with peers in preschool. *Child Development, 62*(6), 1475-1488. doi:10.1111/j.1467-8624.1991.tb01619.x
Uğurlu, Z., & Aksoy Gülsen, İ. (2014). Çocuk Hakları ve Hukuku Bağlamında Çocuğun İhml ve İstismarından Korunması. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi, 1*(1), 1-14.

Van der Veer, R. (1986). Vygotsky's Developmental Psychology. *Psychological Reports, 59*, 527-536.
Van Nunen, K., Kaerts, N., Wyndaele, J.-J., Vermandel, A., & van Hal, G. (2015). Parents' Views on Toilet Training (TT): A Quantitative Study to Identify the Beliefs and Attitudes of Parents Concerning TT. *Journal of Child Health Care, 19*(2), 265-274.
Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society The Development of Higher Psychological Processes.* (M. Cole, V. John-Steiner, S. Scribner, & E. Souberman, Dü) Cambridge: Harvard University Press.
Wells, G. (1999). Dialogic Inquiry in Education: Building on the Legacy of Vygotsky. C. D. Lee, & P. Smagorinsky içinde, *Vygotskian Perspectives on Literacy Research* (s. 51-85). New York: Cambridge University Press.
Yavuzer, H. (1999). *Çocuk Psikolojisi* (19. b.). İstanbul: Remzi Kitapevi.
Yıldırım, A. (1999). Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğtim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi. *Eğitim ve Bilim*, 7-17.
Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.
Yıldırım, T., & Yürük, A. T. (1998). *Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Vatandaşlık Bilgisi.* Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
Yörükoğlu, A. (2014). *Çocuk Ruh Sağlığı* (34. b.). İstanbul: Özgür Yayınları.
Youell, B. (2015). *Öğrenme İlşkileri Eğitimde Psikanalitik Düşünce.* (G. Kazancıoğlu, A. Şahin, Dü, E. Uğuzalp, E. Tilki, & A. Şahin, Çev.) İstanbul: Bağlam Yayınları.
Young, I. M. (1984). Pregnant Embodiment: Subjectivity and Alienation. *The Journal of Medicine and Philosophy, 9*, 42-62.
Zabcı, N. (2014). Gizil Dönemde Erken Ergenlik. *Yansıtma Psikopatoloji ve Projektif Testler Dergisi, 21*, 89-100.